

I. k. I. Solon adótörvényéről. *Tel'fy Ivántól.* Ára 20 f. — II. Adatok az attikai törvénykönyvből. *Tel'fy Ivántól.* 20 f. — III. A legújabb magyar Szentírásról. *Turkányi J. Bélától.* 40 f. — IV. A Nibelungének keletkezéséről és gyanítható szerzőjéről. *Szász Károlytól.* 20 f. — V. Tudománybeli hátramaradásunk okai, s ezek tekintetéből Akadémiánk feladása. *Toldy Ferenczről.* 20 f. — VI. A keleti török nyelvről. *Vámbéry Arminától.* 20 f. — VII. Geleji Kutona István főleg mint nyelvész. *Imre Sándortól.* 60 f. — VIII. A magyar egyházak szertartásos énekei, a XVI. és XVII. században. *Bartalus Istvántól.* Hangjegyekkel. 1 K 20 f. — IX. Adatok a régebbi magyar irodalom történetéhez. (1. Sztárai Mihálynak eddig ismeretlen szindarajjai. 1550—59. — 2. Egy népirodalmi emlék 1550—75-ből. 3. Baldi Magyar olasz Szótárkája 1583-ból. — 4. Báthory István országbíró mint író. 1 K 20 f. — 5. Szenczi Molnár Albert 1574—1633). *Toldy Ferenczről.* — X. A magyar bővített mondat. *Brassai Samueltól.* 40 f. — XI. Jelentés a felső-ausztriai kolostoroknak Magyarországot illető kérésiratai- és nyomtatványairól. *Bartalus Istvántól.* 40 f. (1867—1869.)

II. k. I. A Konstantinápolyból legújában érkezett négy Corvin-codexről. *Mitray Gábor* l. tagtól. 20 f. — II. A tragikai felfogásról. Széktöglölő. *Szász Károly* r. tagtól. 40 f. — III. Adatok a magyar szóalkotás kérdéséhez. *Joannovits Gy.* l. tagtól. 40 f. — IV. Adatok a magyar rokonértelmű szók értelmezéséhez. *Finaly Henrik* l. tagtól. 40 f. — V. Solomos Dénes költeményei és a hét-szigeti görög népnyelv. *Tel'fy Ivan* lev. tagtól. 40 f. — VI. Q. Horatius satirái (Éthikai tanulmány). Széktöglölő. *Zichy Antal* l. tagtól. 40 f. — VII. Újabb adatok a régebbi magyar irodalom történetéhez (I. Magyar Pál XIII. századbeli kanonista. II. Margit kir. hercegnő, mint ethikai író. III. Baldi Bernardin magyar-olasz szótárkája 1582-ből. Második költés IV. Egy XVI. századbeli növényzeti névtár XVII. és XVIII. századbeli párhuzamokkal. V. Akadémiai eszme Magyarországon Bessenyei előtt) *Toldy Ferencz* r. tagtól. 80 f. — VIII. A sémi magánhangzókról és megjelenésük módjairól. *Gr. Kun Géz* lev. tagtól. 40 f. — IX. Magyar szófejtetések. *Szilády Aron* l. tagtól. 20 f. — X. A latin nyelv és dialektusai. Széktöglölő. *Szénassy Sándor* l. tagtól. 60 f. — XI. A defferekről. *Szilády Aron* lev. tagtól. 40 f. — XII. Emlékbeszéd Árvay Gergely felett. *Szvorényi Józseftől.* 20 f. (1869—1872.)

III. k. I. Commentator commentatus. Tartózatok Horatius satiráinak magyarizói után. *Brassai Samuel* r. tagtól. 80 f. — II. Apáczai Cséri János Berezai Akos fejedelmhez benyújtott terve a magyar hazában felállítandó első tudományos egyetem ügyében. *Szabó Károly* r. tagtól. 20 f. — III. Emlékbeszéd Bitnitz Lajos felett. *Szabó Imre* l. tagtól. 20 f. — IV. Az első magyar társadalmi regény. Széktöglölő *Vadnai Károly* l. tagtól. 40 f. — V. Emlékbeszéd Engel József felett. *Finaly Henrik* l. tagtól. 20 f. — VI. A füm költészetéről, tekintettel a magyar ösköltészetre. *Barna Ferdinánd* l. tagtól. 80 f. — VII. Emlékbeszéd Schleicher Ágost, külső l. tag felett. *Riedl Szende* l. tagtól. 20 f. — VIII. A nemzetiesség kérdése az araboknál. *Dr. Goldsáher Ignác*tól. 60 f. — IX. Emlékbeszéd Grimm Jakab felett. *Riedl Szende* l. tagtól. 20 f. — X. Adatok Krim történetéhez. *Gr. Kun Géz* l. tagtól. 40 f. — XI. Van-e elfogadható alapja az ik-es igék külön ragozásának. *Riedl Szende* lev. tagtól. 40 f. (1872—1873.)

IV. k. I. szám. Paraleipomena kai diorthomena. A mit nem mondtak s a mit rosszul mondtak a commentatorok Virgilius Aeneide II-ik könyvére, különös tekintettel a magyarra. *Brassai Samuel* r. tagtól. 80 f. — II. szám. Bálinth Gábor jelentése Oroszország- és Ázsiában tett utazásáról és nyelvészeti tanulmányairól. Melléklet öt khálmik dana hangjegye. 40 f. — III. szám. A classica philológiának és az összehasonlító árja nyelvudományoknak művelése hazánkban. Széktöglölő *Bartalus István* l. tagtól. 80 f. — IV. szám. A határozott és határozatlan mondatról. *Barna Ferdinánd* l. tagtól. 40 f. — V. szám. Jelentés a m. t. Akadémia könyvtára számára keletre hozott könyvekről, tekintettel a nyomdai viszonyokra keleten. *Dr. Goldsáher Ignác*tól. 40 f. — VI. szám. Jelentések: I. Az orientalistáknak Londonban tartott nemzetközi gyűléséről. *Hunyady Pál* r. tagtól. — II. A németországi philologok és tanfőnökök 1874-ben Innsbruckban tartott gyűléséről. *Budenz József* r. tagtól. 30 f. — VII. szám. Az új szókról. *Fogarasi János* r. tagtól. 30 f. — VIII. szám. Az új magyar orthologia. *Toldy Ferencz* r. tagtól. 30 f. — IX. szám. Az ik-es igékről. *Barna Ferdinánd* l. tagtól. 30 f. — X. szám. A nyelvújításról. *Starcovs Gábor* l. tagtól. 1875. 30 f. (1873—1875.)

V. k. I. szám. Nyelvészeti hajlamok a magyar népnél. *Barna Ferdinánd* lev. tagtól. 50 f. — II. sz. A neo- és palaeologia ügyében. *Brassai Samuel* r. tagtól. 60 f. — III. szám. A hangsúlyról a magyar nyelvben. *Barna Ferdinánd* lev. tagtól. 60 f. — IV. szám. Brassai és a nyelvújítás. *Ballaui M.* r. tagtól. 20 f.

SZENT ÁGOSTON REGULÁINAK MAGYAR FORDÍTÁSA

COELIUS (BÁNFY) GERGELYTŐL.

(1537.)

BEVEZETÉSSEL ELLÁTVA KIADTA

DÉZSI LAJOS.

OLVASTATOTT A M. TUD. AKADEMIA I. OSZT. 1898 FEBRUÁR 28-ÁN TARTOTT ÜLÉSÉN.)

BUDAPEST.

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADEMIA.

1900.

Szent Ágoston Reguláinak magyar fordítása Cœlius (Bánffy) Gergelytől 1537-ből.

(Olvastatott a M. T. Akadémia I. osztályának 1898. febr. 28-án tartott ülésén.)

BEVEZETÉS.

Nemzeti önérzetünket nem esekély mértékben növelheti az a tudat, hogy már évszázadokkal ezelőtt voltak olyan íróink, kiknek hirneme a haza határait messze túllépte s a kiket a külföld is tekintélyeknek ismert el, nevüket együttemlegestve elsőrendű tudósai nevével.

Szegedi Kis István egyik latin theologiai munkáját külföldi tudósok is Kálvin Institutiója mellé állították s még a tizenhetedik században is egy széles irodalmi műveltségű és tájékozottságú külföldi tudós az ő művét ajánlotta annak, a ki a szentháromság dogmáját megérteni akarja vagy nem tudja, mit feleljen az ellenkező véleményűeknek.¹⁾ Zsámboki János, a kiváló philologus és történetíró, a kiről Szenezi Molnár azt írja, hogy »az mi magyar nemzetünkben soha senki nem találtatott, ki több drága szép könyveket bocsátott volna ki*,²⁾ mint ő, — a zürichi Gesner Konrád szerint megérdemelné, hogy a legnagyobb fejedelmekkel hasonlitsuk

¹⁾ »Quanta impietas — írja Rem 1610-ben Rittershausenhez egy kiadatlan levelében — Arii, Serveti, Samosatani, Blandratae, Aleiati, Socinorum sit, docent satis theologi veteres et recentiores, imprimis Hier Zanchius de tribus Elohim et Gregorius Zarvosecius atque Stephanus Szegedinus, brevi sed eximio libello, ex quo totum mysterium, quadam synopsi comprehensum ediscere licet, quidque sit antagonistis respondendum». (Eredetije a stuttgarti kir. könyvtárban.)

²⁾ Postilla Scultetica. Oppenheim 1617. Ajánlólevél.

össze¹⁾ — s még a következő században is egy külföldi tudós egy magyar tanulót ajánlván tudós barátja pártfogásába: ajánlólevelében mintegy dicsőségül említi föl, hogy az ajánlott Zsámbokinak földije.²⁾ A tizenötödik század végén s a tizenhatodik elején külföldön sem voltak népszerűbb predikációs könyvek a Temesvári Pelbártéinál, melyekből egy évben tíz kötetet is kiadtak s a hagenai és strassburgi, az augsburgi és lyoni könyvesboltoknak legkeresettebb árúczikkei közé tartoztak s még száz év lefolytával is egy protestáns theologus kedvvel veti össze a különböző kiadásokat, ráolvas belőle a jezsuitákra s kiirt részleteket küld egy külföldi tudós barátjának s a szász választófejedelem is szívesen elolvasta azt a részét, melyet Camerarius Lajos cseh királyi követ közölt volt vele.³⁾

A korszaknak, mely műveiket actualisokká és népszerűekké tette, megváltozásával hírnevük és dicsőségük is alábbszállott ugyan s hogy Taine kedvelt kifejezésével éljünk, műveik nem is foglalnak helyet az örökirodalom történetében, — de hajdanai általános elterjedésük s világszerte olvastatásuk emléke mindenha nemzetünk dicsőségére fog szolgálni.

¹⁾ Conr. Gesner: Bibliotheca. Id. n. o.

²⁾ Sz. Molnár naplója, lev. 436. l. (Ladislaus J. ajánlólev.)

³⁾ Ez az 1624-ben kelt s Remhez intézett névtelen levél (q. n.

«quem nosti» aláírással) a göttingai egyetem könyvtárában maradt fenn. Irója leveléhez egy Temesvári «Sermones de Sanctis» ezlnű művből kiirt részt is mellékel, mely a „keresztyén elnevezés eredetét és jelentőségét fejtegeti. «Vixit Themisvarionis ille — jegyzi meg utána — natione Ungarus, summo vulgo apud pontificis autoritatis, adeo ut etiam pro authenticis ipsius sermones et scripta habeantur, circa annum, ut ex sermonibus istis Pomerii observari licet, 1450. vel amplius, ubi tunc Iesuitarum nostrorum ordo centesimo demum post anno circiter ortus. Et sic iste contra appellationem illam pro ratione sui seculi iure inarguto, Elector Saxonie qui nunc est, vehementer fuit lectione huius §-i delectatus, cum ipsi mea manu e meo exemplari descriptam exhibuisset d. Ludovicus Camerarius tunc temporis legatus regis Bohemicus. Exstat haud dubie liber iste in bibliothecis vestris. Observata ista fuerunt a Jesuiticis censoribus et expungi curarunt in editionibus modernis, quae in forma octavae, quod vocant maioris, exstant Coloniae, nisi fallor, excusis, id quod observari in exemplari ubi a d. Federlino Pfeumbrder exhibito, cum mecum deponere magno vellet, inquam illa in Themisvarionis legi, id quod ego vere exhibito exemplari meo antiquo Argenterati apud Joh. Knoblauch anno 1505 die 4. Februarii exenso, Reperies item in bibliotheca vestra, quae ex Themisvarino allegavi.»

Ilyen népszerű író volt korában *Gregorius Coelius Pannonius* is. Az egykorú írók magasztalva emlékeznek meg róla, műveit pedig halála után száz, sőt kétszáz év múlva is kiadják. Ma már azért nevét irodalomtörténetíróink is alig ismerik, pedig egykori népszerűsége vetekedik a Temesvári Pelbártéval s a dicsőséget, mely nevet övezte, reánk hagyta megbeesülendő örökségül.

Ezenkívül még egy más írói érdeme is van, melyért méltó, hogy irodalomtörténetünkben neve helyet foglaljon.

Pelbárt, az egyház érdekeiért a világ ellen harczó ferenczrendi barát predikációiban gyakorta megnyilatkozik a nemzeti, hazafias érzés s érezzük a magyar szív dobogását bennük; e derék pálos barátot a nemzeti nyelv használata még szorosabban csatolja hozzánk.

Gergely barát életéről keveset tudunk, nem sokkal többet, mint a mit művei előszavában maga mond el nekünk. Még családi nevérol sincsenek kétségtelen adataink, csak egy plausibilis combinatio van, mely Horányitól cred.*) Ő említi, hogy a Hess-féle Budai Krónika egy példányában egy tizenhatodik századi, valószínűleg Oláh Miklós esztergomi érsektől származó kézirati feljegyzésben azt az adatot találta, hogy János, a mohácsi ütközetben elesett Péter verőcezi főispán fia nádorrá választatott, Gergely nevű testvére pedig Monte-Coelion a magyar szerzetesek főnöke lett s mint író is működött. Elmondja azután, hogy felütvén a nádorok névsorát, úgy találta, hogy e feljegyzés első része alsó-lendvai Bánffy Jánosra, Verőczemegye főispánjára illik, a ki Zápolyai János alatt 1530-ban csakugyan nádori méltóságot viselt, második része pedig Gergely pálos barátira, a ki egy ideig Magyarországon működött, később pedig Rómában a Coelius-hegyen a Szent-Istvánról nevezett monostor perjele lett.**)

*) Horányi nem nagyon bizott abban, hogy combinatioja kiállja a tűzpróbát s egy alábbi jegyzetében inkább Czwinginger véleményét látszik elfogadni. E háhozása, melyben Bod is követi, jelen esetben gyenge kritikai érzőkre vall. Ugy látszik Czwinginger a Gregorius előtt álló Fr.-t (= frater) Franciscusnak olvasta s innen adta frónknak a Gergely Ferencz nevet. Horányi, Mem. Hung. I. 413. Czwinginger, Specimen Hung. Litt. 287. («Pannonius Coelius, vero nomine Franciscus Gregorius dictus, gente Hungarus»).

***) A Horányitól idézett bejegyzés, melyre mi nem tudunk rákérüni.

A Bánffy Jánosra vonatkozó adatok részben helyesek ugyan, a mennyiben egy Bánffy Jánost, bár nem a Péter, hanem Miklós fiát, Zápolyai pártja, Báthori István helyébe csakugyan nádorrá tett,¹⁾ de neki eddig Gergely nevű testvérét nem ismertünk, sem nevével sehol nem találkoztunk; bár másfelől azt is meg kell engednünk, hogy a család régibb története koránt sines még annyira tisztázva, hogy ezt kizártnak kellene tekintenünk.²⁾ Az alsó-lendvai Bánffy-családról az Érdy-codex írója is úgy szól, mint a melynek nagy érdemei vannak a pálos rend iránt: «Az magyary Nagyszasug wrak — írja — nagy sok helyen ez orsaag zeritezerent kylemb kylemb nemes zent kalastromokat rakattanak es ez vylaghy yozaggal megayandekoztanak, thwdnyaylyk reeghy laos kyral Buda felöt zent paalt, . . . az nagy Banffyak zent peterth Somogyban, ky mynd ew ydweessege zerent mynt akartaak es tehetteek wr istennek dycbeeretyre es zent paal ewsewuknek erek emleközetyre»,...³⁾ még nagyobb érdeme volt a rend iránt, ha egy tehetséges ifjú családtagját a szerzetrendnek ajánlotta föl, a hazának, a rendnek és a családnak egyaránt diésőségére!

Mikor született, vagy mikor lépett a pálosok rendébe, arról hallgatnak forrásaink. Első életjelt magáról, tudunkra, az 1534. év első napjaiban adott, a mikor a gombaszögi pálos monostorban (Gömörm.) tartózkodott.

Ez év első vagy második napján ugyanis Simontornyai Gergely, Bébek Imre gyulafehérvári prépost s a monostoralapító család ivadékanak titkára egy rövid felszólítást intézett Coeliusunkhoz, melyben felhívja figyelmét Luther Postillájára, melynél a világ szerinte szebb könyvet még nem látott. A levélíró ezúttal nem jól választotta ki a személyt, a kit meg akart nyerni Luther tanainak, a mint erről Coelius azonnal is sietett felvilágosítani. Válaszában —

a következő: «Occiso Petro emite Verőeziansi in campo Mohach, filius Joannes fugiens post fata Ludovici II. palatinus creatus fuit, cuius frater nomine Gregorius in monte Coelio fratribus Hungaris prepositus pietate et docto calamo in sacris scripturis claruit».

¹⁾ Nagy Iván, Magyarország. családai I. 160.

²⁾ Vajjon a zsályzei levéltár, mely egyebek közt az alsó-lendvai Bánffyakról is tízenhárom darab oklevelet őriz, nem fog-e a kérdésre is világot vetni? Századok 1869, 606. lap.

³⁾ Nyelvelvéltár V. 463. l.

mely 1534. január 3-án Gombaszögön kelt — megírta neki, hogy nincs szüksége a «szökevény Luther» művére, a «kárhoztott postillákra»: nem akar Salamon asszonykáival érintkezni, mert attól fél, hogy clesábitják, nyiltabban szólva, nem akar a «német moslék» által befertőztetni. Gergely deák nem maradt adós a felelettel s egy újabb levelében hasonló érdes hangon beszél ő is a pápaságról, zsinatokról stb. A levélírást Coelius fejezte be egy hosszú levéllel, melynek pointje ez: «Nyeljen el engem a föld, ha eszembe jut, hogy a Luther-féle szakadással egyetértsek.»*)

Simontornyai azt mondja Coeliusról egyik levelében, hogy test szerint sohasem látta, de kedveli a Muzsák és szent tudományok körül való szorgalmatoskodásáért. Miben nyilvánulhatott ez már az 1534. év előtt, nem tudjuk. *Irodalmi működésének első ismeretes emléke Szent-Ágoston szerzetrendi szabályainak magyarra fordítása és magyarázata*, melyet 1537-ben Velenczében adott ki, s melyet alább ismertetünk.

Másik műve, melynek hirnevét köszönheti, «COLLECTA-NEA | IN SACRAM APOCA-LYPSIN D. IOANNIS APOSTOLI ET EVANG. DILECTI A DOMINO IESU CHRISTO. | Ex omnibus omnium, quum Veterum, tum | etiam Novitericorum, castijs. Cōmentarijs. | OPVS CANDIDISS. Omnibufq; rerum sacra-rum | studiojs amatoribus commodum: Maxime | uero Diuini uerbi Concionatoribus | Nunc primum typis excuſum. | COELIO PANNONIO, in diuinis | literis Viro eruditij. Authore | Nyomdászjelvény. VENETIIS. | In Officina ad Signum Agnus Dei. | M. D. XLVII. | Cum Privilegio Summi PONTIFICIS. | Illu(tr)ijimiq; Senatus VENETI. | Per annos XV.

A mű záradéka: «F. Gregorius Coelius Pannonius ordi-nis. S. Pauli primi Eremitae | Faciebat». [Nyomdászjelvény.]

Colophon: «C Impreffum est hoc Opus præclariffimum In Alma | Venetiaram Ciuitate, atq; perfectū Anno Dñi. | M.D.XLVII. Mense Maio In AEdibus | folertis calcographi Petri Lichten-ſtein | Co | lonienſis Germani. | In Officina Ad Signum Agnus Dei.»

*) L. *Függedél*-ben. Kiadta Fejér György: Jurium ac libertatum religionis et eccl. cath. codicillus dipl. Buda 1847. 52—55. lap. Magyar fordítása bevezetéssel Révész Lurótól «Sárospataki füzetek» 1864. 585—594. l.

Másik lapon: + 1547 Venetiis [Nyomdászczimer] Petrus Liechtenstein imprimebat.¹⁾

8-rét +, +, A—S=16 számozatlan és 352 számozott levél.

E műnek Horányi és utána többen három korábbi (Róma 1500, 1510 és Páris 1541) kiadását említik, de ha nem volna is a czímlapon világosan jelölve, hogy ez az első kiadás, nehezen tudnánk azokat beilleszteni írónk működésébe.²⁾

Második kiadása: Páris 1571.³⁾ Egy újabb kiadása Szelepcsényi György esztergomi érseknek ajánlva Nagy-Szombatban 1682-ben jelent meg. A múlt században Török Márton pálos barát magyarra is lefordította, de az sohasem jelent meg nyomtatásban; kézírata a budapesti m. kir. tud. egyetemi könyvtárban van.⁴⁾

E mű czíméből kitűnik, hogy 1547-ben szerzőnk már nem volt életben, Horányi szerint 1545-ben halt meg.⁵⁾

Egy másik posthumus munkáját, melynek czíme: «*Commentaria in Cantica Canticorum Salamonis*» Bécsben 1681-ben adta ki a rend, Szelepcsényi Györgynek ajánlva.⁶⁾

Mindezen művei között kétségkívül Szent-Ágoston Regulájának fordítása a legbecsesebb s bennünket különösen érdeklő.

Azon körülmény miatt, hogy Szent-Ágoston reguláit több szerzetrend életszabályozó zsinórmértékül elfogadta,⁷⁾ e rövid és tömör erkölcsi intelmeknek számos másolata és magyarázata jött

¹⁾ V. ö. Szabó K.-Hellebrant: Régi m. könyvtár 372. szám.

²⁾ V. ö. Katona, Steph. Hist. crit. XXIII. 870, Grasse (Trésor II. 210. l.) az 1571-ik évi párisi kiadás czímét közli művében, megemlítvén két előbbi kiadást is: «On cite deux éditions antérieures: Paris 1541. Ven. 1547. in 8-vo.»

³⁾ Szabó-Hellebrant, Régi m. könyvtár 609. szám.

⁴⁾ Czíme: «Az Ur Jesus Kristus szerelmese szent János apostol és evangyelista szentséges jelenésének fejtegetése. Melyet mind a régiebbek, mind az utóbbiak tiszta írásból doák nyelven össze-szedelegetvén, hajdant világosságra adott tisztelendő Pannoniai Gergely, első Remete Szent Pál szerzetes-béli pap, Rómában a Tzélius hegyén volt Szent István monostorának néhai elő-járója».

⁵⁾ Horányi id. m. 414. V. ö. Katona, Hist. crit. XXIII. 870.

⁶⁾ Egy példánya megvan a budapesti m. kir. tud. egyetemi könyvtárban (Lat. Gr. 43. jelzettel).

⁷⁾ Az Ugo de Sancto Victore-féle magyarázatos kiadás (Dillingae 1581.) függeléké 28 ilyen szerzetesrendet sorol föl,

létre. Egy ilyen másolat maradt fenn pl. 1410-ből, mely valamikor a zalamegyei szent-ilonai pálos monostoré volt s onnan került a magyar nemzeti múzeum könyvtárába. A magyarázatok közül nagyobb tekintélyre tettek szert a tizenkettedik században élt *Ugo de Sancto Victore* s a 13-ik században működött *Umbertus* munkái, melyeket még a 16-ik században is használtak és kiadtak.¹⁾ Ilyen magyarázatok nálunk is kézen forogtak s a gyulafehérvári Batthyányi-könyvtárban is van egy, melyet 1469-ben Kassai Kraus Márton másolt le, egy másik, a 15-ik század végéről vagy a 16-ik elejéről való másolat a budapesti m. kir. tud. egyet. könyvtár tulajdona.²⁾

E szabályokat a magyarázatokkal egyetemben gyakorta felolvasták a szerzetesek előtt s mivel nem tudtak mindnyájan egyformán latinul, magyar nyelven is elolvasták vagy megmagyarázták.³⁾ Ezért vannak magyar glosszák a budapesti egyetemi könyvtár másolatában,⁴⁾ ezért fordította le azt 1474-ben Váczai Pál dominikánus barát a margitszigeti (akkori nevén még: Nyulak szigete) apácák számára, mely a Birk-codexnek nevezett nyelvemlék egy része;⁵⁾ ezért adta ki most magyar fordítással Coelius Gergely is pálos rendtársai számára.

Ugyanazon ezébra szolgáljt tehát ez is, mint a Vitkovics-co-

¹⁾ Regula D. Augustini, Ugonis de S. Victore et Umberti quinti ordinis predicatorum generalis magistri commentariis doctissimis illustrata. Dillingae, 1581.

²⁾ Codex Lat. sac. XVI. N° 114. 1a—97a: «Expositio regulae B. Augustini episcopi.»

³⁾ Erre látszik ezéleznél az egyetemi könyvtár alább idézett codexben levő bevezetés egy passusa: «Alind thema regule, Quicumque hanc regulam sancti fuerint, pax super illos et misericordia dei. Patres et fratres in Christo dilectissimi. Haec verba originaliter scripta sunt ad Gal. VI. Congruo autem aptari possunt in exercitiis regule nostre quam scripsit sanctus Augustinus episcopus, in quam et professionem fecimus, cuius interpretationi nunc curam vobis proprio illonate aggredimur». E «thema» az említett codex egy üresen hagyott levelére van beírva s annyiban is érdekes, hogy az utolsó pontot kivéve Coelius Gergely művéből van véve.

⁴⁾ «Expositio regule b. Augustini episcopi», *Cod. Lat. sac. XVI. nr. 114*. Közlötte Zolnai Gyula a Nyelvtudományi Közlemények XXV. 1895. évi folyamában 49—52 lap: «XVI. századi magyar glosszák az Egyetemi könyvtárban» czímen.

⁵⁾ Kiadta Kincsi János a Magyar Könyvszemle 1889. évi folyamában

dexben levő «Szerzeteseknek Regulaia»¹⁾ mint a Teleki-codexben levő «Harmad szerzedbely hugoknak regulaya zent Bonauentura attyanknak mondasa zerent»²⁾ vagy ugyanott a «Minden szerzeteseknek regulaia és elefe»³⁾ stb. Ezen rokonai közé beilleszthető nemcsak tárgyánál és céljánál fogva, hanem nyelvére nézve is: első nyomtatott képviselője ezen irodalmi műfajnak, mely e korban dúsan virágzott s mondhatni, csak töredékekben maradt reánk, emlékéül az akkori zárdák magyar szellemének.

Gergely barát, mint maga mondja az előszóban, Bálint vicarius generalis⁴⁾ ösztönzésére fogott hozzá a magyarázathoz s bizonyára a regulák lefordításához is és Pesti Gáspár generalis perjel⁵⁾ (prior generalis) buzdítására határozta el magát a kinyomtatásra. Ez utóbbi maga is író volt s «Sermones exhortatorii» című művét 1531-ben Krakóban ki is nyomatta.⁶⁾

Egy ideig, — mint írja, — vonakodott a kiadástól, mivel nem tartotta arra érdemesnek s az idő alatt, míg Velenczében működött, egy félévnél tovább halogatta, míg végre rászánta magát a kinyomtatásra.

Az így Velenczében kiadott mű czíme:

«ANNO-TATIO-N/ES IN R/EGVLAM | /DIVI
AVG/VSTINI | Episcopi, hungarico ser mone luculentissime |
donatum, in gratiam fratrum ere mitaru ordinis | Santi
Pauli | primi eremite.»

(8—15. lap); «Jámeretlen magyar nyelvemlék 1474-ből a bécsi udvari könyvtárban» cím alatt.

¹⁾ Nyelvemléktár VII. 289—314. lap.

²⁾ U. o. XII. 400—401. l.

³⁾ U. o. XII. 401—403. l. V. ö. III. 335—352. (Virginia-codex), VIII. 103—104. l. IX. 136. kk. (Érsekújvári-codex) stb.

⁴⁾ A pálosrend szervezetéről újabban Bakonyvári Ildefonz írt: «A pápai kath. gymnasiium a pálosok idejében» czímen. (Pápai kath. gym. értesítője 1895/6. és külön is.) Itt röviden a rend története is ismertetve van.

⁵⁾ 1536. aug. 16-án (XVII. Cal. Sept.) Balázs pálos barát neki ajánlja művét. Ajánlása: «Reverendissimo patri Caspari Pesthiensi, vicario fratrum ordinis S. Pauli primi eremite in Transilvania». L. Gyöngyösi Gergelynek az egyetemi könyvtárban levő kéziratát: Vite fratrum ordinis fratrum hereditarium S. Pauli. (Ab. 151. II. 252. lap.)

⁶⁾ Szabó-Hellebraut: Régi M. Könyvtár III. 291. szám. V. ö. Vincze

Colophonja: «*Venetis per Ioannem Patauinum | & Venturinum Roffinellis. | MDXXXVII.*»

Kis 8-rét $A-N = 104$ számozatlan levél.¹⁾

Egyetlen eddig ismert példánya a csiki ferenczrendi zárdában. Innen közölte czímét Szabó Károly a M. Könyvszemle 1879. 181. lapján.²⁾ E példányból közbül három levél (Es+M₁+Ms) hiányzik s a czímlap és utolsó levél csakán van meg.³⁾

Művét Coelius — hálából a buzdításért és jóakaró bátorításért — rendfőnökének Pesti Gáspárnak ajánlotta. Az ajánlás kelte: *Velence, 1537 márczius 12.*

Ajánlólevele kezdetén «*Frater Gregorius Pannonius*»-nak nevezi magát; úgy látszik, a «Coelius» nevet ő maga nem használta, vagy csak később kapta, talán azután, hogy a Monte Coelion a Szent Istvánról nevezett monostor perjele lett.⁴⁾

A mű beosztása: Előbb közli az egyes erkölcsi szabályokat latin nyelven, magyar fordítás kíséretében, nyomban követi minden regulát külön-külön a bő, két-három lapra terjedő latin nyelvű magyarázat. Mi e magyarázatot, mely kiadványunkat tetemesen

Gábor: «A pálosok irod. munkássága a XIV—XVIII. században», M. Könyvszemle 1878. 25. lap.

¹⁾ Egy későbbi kiadás, melyből a magyar szöveg elmaradt s a magyarázat is önkényesen meg van rövidítve. Pozsonyban 1742-ben jelent meg: «*Explanatio regule divi Augustini episcopi Hipponensis facta a r. p. Gregorio Celio Pannonio . . . exposit per a. r. p. Andream Goldonowski ejusdem ordinis in Polonia ac Silesia priorem generalium provinciarum, additis brevibus virtutum praxibus-aneta*» czímen.

²⁾ Megemlítjük, hogy a M. Könyvszemle 1879. 266. lap szerint a M. Tort. Társulat egyik tanulmányi kirándulása alkalmával Ballagi Aladár fedezte fel s tette reá Szabó Károlyt figyelmessé.

³⁾ Nem két levél hiányzik, mint Szabó Károly közölte. Minden igyekezetünk, hogy egy teljes példányt kerítsünk, kárba vesztett. Különösen nagy reménységgel fordultunk az admonti és eszenztochovi szerzet-házakhoz, de e mű ezek könyvtáraiban sincs meg.

⁴⁾ Horányi szerint Gergely barátot Cornelius a Lapide jezsuita atya nevezte el kiváló és mélységes tudományáért *Coelius*-nak (v. ö. Eggerer, Fragnen panis. Bécs 1663. 302. lap, a hol *Coelienus*-nak van nevezve), de ez nyilván tévedés, mert az Apocalypsis magyarázatában szerzőnk már *Coelius*-nak van nevezve, Cornelius a Lapide pedig jóval később élt, mint e kiadás megjelent. Itt említhetjük meg, hogy Szinyeisinél *Coelius* és *Gregorius* külön vannak felemlítve. (M. Irók II. és IV. kötet.)

megnövelte volna, a nélkül, hogy a magyar szöveg megértését bármivel is előmozdította volna, bizvást elhagyhatónak tartottuk.

Összehasonlításra önként kínálkozik a három szöveg: a *Vácsi Pál* dominikánus barát, a *Gergely barát fordítása* s az *Egyetemi Könyvtár magyar glosszái*. Ez összehasonlítás megkönnyítése végett közöljük mind a három szöveget, a Birk-codex szövegét *Kluch János* olvasása szerint, mely általánosan hibátlannak van elismerve.

Fordításunk nyelvi anyaga sem a Nyelvtörténeti Szótárban, sem másutt nem volt még feldolgozva. Ezáltal mi sem terjeszkedünk ki rá, mivel a tárgy fontosságának megfelelő módon külön értekezésben behatóan kívánunk vele foglalkozni.

Még csak azt jegyezzük meg, hogy nemesak nyelvi anyagánál fogva van értéke *Caelius Gergely* barát magyar fordításának, hanem ezenkívül a magyar bibliográfus előtt azért is becses e kis munka, mert első magyar nyomtatványaink közé tartozik s az első Velenceében nyomtatott magyar szöveg.

A magyar költségen vagy magyar megrendelésre itt évről-évre nyomtatott Breviariumok és Missalék mellett jól esik látnunk egy magyar nyomtatványt is: vajha a szerencsés véletlen módunkba ejtené, hogy hasonló esetről szólhatnánk Nürnbergben is, hol egy Missalén kívül állítólag 1484-ben a szent jobbkézről való éneket is kinyomtatták.

ANNOTATIO
N[ES IN R]EGVLAM
[DIVI AVG]VSTINI

[E]piscopi, hungarico fer/
mone luculentissime
donatam, in gra/
tiam fratrum ere/
mitarū ordinis
Santi Pauli
primi ere
mite.

REVERENDO
PATRI FRATRI GASPARI

ordinis fratrum Eremitarum. D. Pauli Primi Eremitae Regulam professorum Priori Generali, Frater Gregorius Pannonius, eiusdem ordinis, sed non meriti. S.
P. D. seque humiliter
summittit.

Venerandus pater frater Valentinus, Vicarius Generalis homo in primis bonus ac prudens, qui ante te Reverende pater, exacto quadriennio, quod apud nos summæ integritati id genus hominibus sacratum est, hoc ipsum munus, quo tu*) — — — — — rum applausus (vt video), quod — — — — — timi augu — — — — — (sum)ma cum lau(de) — — — — —

(3) **)

fratres instituerentur, redderemque regulam) talem, qualis ab authoris sensu profecta esset, idest, euangelicam, quod nostro ævo sint complures, qui calumniandi ausam vndequaque sibi venentur, quicquid ab homine institutum est conuellentes. Ego qui semper summe authoritati parere didici, provinciam iam eo libentius suscepi, quo amoris eius magnitudo me provocaret impensius. Quodque animadverterem ita institutis euangelicis instructam esse, vt mihi quidem aut euangelium esset, aut nihil discederet ab eius præceptis, cuius crebri interim articuli, sæpe & membra, cesa quoque, e fonte illo petita essent, vt iam paulo audentius & marginali mihi annotatione illustriorem redderem, parcius primum, deinde vbi amplior eiusmodi cura incubisset copiosius. Videbam enim in ea, cum in dies maiori lumine sese offerret, absolutissimum quendam informari effingique religiosum, & eum quidem, qualis

*) A lap egy része hiányzik.

***) Az eredetiben nincs lapszám.

fortasse nemo fuit, quod is Deo magis proximus sit, supraque passionibus carnis ac animi affectiones, quam homini, ut vel hinc maxime regula appellet, quod idea sit & forma absolutissimae (4) cuiusdam perfectionis. Id quod & euangelium ipsum in primis referat, nisi quod hic enucleatius veluti brevi in tabella forma illa expressa sit, fusius illie, qua apostoli erant, a seque primi instituti christiani. Magno equidem Dei optimi et Max. consilio, cum enim mortalium genus, Christo per regenerationis lauacrum iniciatum, ab optimis illis vite legibus spiritu sensim a carne euicto ad sua desideria deflueret, ut vix vnus alterne superesset, qui Christum vere referret, apostolorumque vitam & illam amabilem primitivae ecclesiae concordem continentissimamque societatem, excitato spiritu in D. Augustino, cum iam adscitus in consortium sedis a Valerio Hiponensi episcopo esset, produit eius opera summæ perfectionis regula hæc, quæ primum quidem in deum amorem dirigeret, deinde in proximum, vitæ communem societatem reliqua sui parte edocens, quam nemo bonus contemnere possit, sub qua tam latissime in toto orbe christiano militatur, ut vna hæc videatur satis luminis circumferre omnibus, ad quam quicumque incesserit, minus impinget, minus labitur, deniat minus. Cui tu optime pater, ut es virtutum omnium cultor eximus, quique summe insecteris (5) vitia, adeo affectus es: ut videre nocturna versare manus, versare diurna, ut nunquam sine animi tui voluptate aut legas, aut audias, sine etiam suauiori quadam dicendi vi interpreteris, & ideo nostra quoque hæc, qualiacunque sint, sed quæ sensum propinquius reddant, primum amplexus, ut soles omnia, quæ optimi rationem habeant et ita amplexus, ut primus iudicares incunctanter in lucem emitti, id quod discedenti a te maiori quadam autoritate mihi iniunxeris. Verum, qui soleo tum dictis tum scriptis paulo verecundior esse, toties licet flagitatus ab aliis, a te autem iussus, non tamen vilo pacto mihi publicationem persuadere poteram, quod nec tale esse indicarem, quod publicationem mereretur, sed nec id genus partibus destinatum tempus exactum erat, fetusque ipse immaturus, ne abortiret, maiores sane vires, maiores nervos, & sanguinem expectabat, quam ut sic intempestivius effunderetur, ideo diferebam, Venetijs agens, amplius semestri tempore, donec improbam animi pernicitiam proficiendi studio euincerem, tuo vel maxime parere volens imperio, quod sic ab initio mihi amico

pectore faueas, measque, quas vocas, virtutes omnes tuas ducas. (6) Accipe igitur tibi dicatum inscriptumque opus, proditum tuo imperio, Tibi debeant quicquid alii voluptatis, quicquid emolumentum ex eo capient, a teque ipso primam sumat existimationem, cuius auspicio prodit, in cuius sinu ipse quoque tuto, suavissimeque conquiesco. Vale præsidium, & dulce decus meum.

Venetijs IIII. Id. Martias MDXXXVII. (7)

INCIPIT REGVLA BEATI AVGVSTINI EPISCOPI. (9)

1.²⁾ Ante omnia, fratres charissimi, diligatur deus: deinde proximus. Quia ista duo præcepta sunt principaliter nobis data.

Zerehnes atiamfaii mindeneknek | eleve zerettefiek iften, annakutã na barátunk. Mert eket parancholatok vãnak fekeppẽ (10) nekünk ada tuan.

2. Hæc igitur sunt, quæ ut obseruetis præcipimus in monasterio constituti. Primum, propter quod in vnum estis congregati, ut vnanimis habitetis in domo: & sit vobis anima vna, & cor vnum in domino.

Ezek azért kiket parancholunk, | hõgh meg terehatok monof-torba | helhezttettek. Elezteb, a nyer-tis egyeue uattok gyelekeznen, | hõgh egh akarattal lakiatok iftõ-nek hazaba, es legiõ nektek egh lel-ketek vr iftenbe. |

*Birk-kodex:*³⁾ Ezek vannak kikek (igy) paranczolo[n]k,⁴⁾ hõg

¹⁾ A 7. és 8-ik lapon van a mű bevezetése: «*Quicumque hanc regulam secuti fuerint*» kezdettel.

²⁾ Az eredetiben a regulák névszámával állátva. Az idézés megkönnyítése céljából szükségesnek tartottuk azokat. Megjegyezzük, hogy a latin szöveg közlésében elhagytuk a sorválasztókat, a szöközépi s (s/s) külön megjelölését s feloldottuk a rövidítéseket, mivel ezek meghagyása, illetőleg alkalmazása semmi tudományos haszonnal nem járt volna. Mindazáltal meghagytuk az eredeti orthographiá mindazon sajátosságait, a melyekről gondoltuk, hogy az olvasórn zavarólag nem hatnak. A magyar szöveget nemcsak betűhíven adjuk, hanem a sorok terjedelmének megjelölését is szükségesnek tartottuk.

³⁾ A Birk-codex szövegét tovább B betűvel jelöljük.

⁴⁾ Az [] e zárójelek közé tett szó vagy betű át van húzva, vagy alatta

meg tarthatok, ti kik monostorban [lakoztok] lakozuan vattok;¹⁾ eő²⁾ kiert eőbe ővelekezuen vattok,³⁾ hoő [hazban] hazatokban eőőfelegel lakoztatok es [eg] lelketek leően f. eő ziuetek istenbe.

3. Nec dicatis aliquid proprium, sed sint vobis omnia communia.

Se mőgyatok valamit tulajdonot, | de legyenek nektek mindenek kezenfelegel. |

B. se mondatok valamit tulajdon tieteknek, de minden köz leően tietek;

4. Et distribuatur unicuique vestrum a praeposito suo victus & tegumentum, non aequaliter omnibus, quia non aequaliter valetis omnes,⁴⁾ sed potius unicuique, sicut cuique opus fuerit. Sic enim legitis in actibus apostolorum, quia erant illis omnia communia,⁽²⁰⁾ & distribuabatur unicuique, sicut cuique opus erat. ||

Es osztajtek mindennek eu fejedel-metecel eledel, es fedezet, ne egarat mindenteknek, mert ne egarant valo erenel vattok, de inkább minden-neck amint kinek zerkjeg leend. | Mert iig oluaffatok az apostoli | iarafról valo lēbe, hog valanak ne-kik mindennek kezenfelegel; es osztatik vala mindennek a myut ki-nek zerkjeg vala. |

B. es osztajtek fejedelm azzontol⁵⁾ (mende)nteknek⁶⁾ elet es ruha nem egenent mindennek; mert nem mend eőenlő⁷⁾ [hazonra vattok] eőőfelegbe⁸⁾ vattok, de mindennek, mint zvkfege [lelend] [lezen] fuerit; mert vő oluaffatok az apostolok tetemőhebe, hoő minden köz vala onekik es osztatik vala mindeniknek, mint zvkfege adőa vala:

5. Rursus qui aliquid habebant in seculo, quando ingressi

való pontozással törleendőnek van jelölve, () zárójelnek közé vannak téve a közlő (Kluoh) pótlásai.

¹⁾ Fölül írva: lakoztok. Mind e szöveg olvasására vonatkozó jegyzetek Kluoh Jánosól, a szöveg első közlőjétől valók, mi esupán némi stiláris módosítást tettünk itt-ott rajta.

²⁾ Az ez után következő utolsó két betű nem vehető ki tisztán.

³⁾ Fölülírva: jelediczetek.

⁴⁾ Egyetemi könyvtár glosszái 7*: Nem egy arant valo erowel.

⁵⁾ Fölülírva: azaz priorifiatol.

⁶⁾ E helyen a papír meg van sérülve.

⁷⁾ Fölülírva: (ejen)ent. A szó eleje hiányzik.

⁸⁾ erobe.

fuerint monasterium, libenter velint illud esse commune. Qui autem non habebant, non ea querant in monasterio, quae nec foris habere potue- || runt. Sed tamen eorum infirmitati, quod opus est⁽²⁵⁾ tribuatur, etiamsi paupertas eorum, quando foris erant, nec ipsa necessaria poterat inuenire.

Sert meő azokis, kikvalamit birnak vala vilagiba mikoron bee ie-ueudnek a monostorba, eremeitk | akariak azt kezenfelegel leni. Aki-knek kedig kiueljemvott, ne kerel feek azookat amonostorba kiket | kiuel sem birhattanak. De azért er | giarolofagoknak a mi zerkfeeg le-ent meg adatajtek, meő ha olu zegeniek voltakonais mikor vila-giba laktak, hog, eőiak napi zerk-fegeket sem lelhattek volna megis. |

B. kiknek valamiek volt vilagiban, minden bel iottek az monostorba: e zabadon akariak azt kozze lenni; kiknek kedig nem volt [az monostorba azt] ne kerellek azt az monostorban, kit meg kiuel sem lelhettenek; de maga o [erotlenl] korfagoknak¹⁾ az mi zvkos, adőak meg, ha o zegenisegek micort kiuel voltak,²⁾ xak az zvkfegekre valot sem lelhettenek volna:

6. Tamen non ideo putent se esse felices, quia inuenerunt victum & tegumentum, quale foris inuenire non potuerunt, nec erigant ceruicem, quia sociantur eis, ad quos foris ac- || cedere⁽³¹⁾ non audebant, sed sursum cor habeant, & terrena vana non querant, ne incipiant monasteria diuitibus esse vtilia, non pauperibus, si diuites illic humiliantur, & pauperes illic infantur.

De maga azért ne alahak bodogoknak lenni eőbel magokat, miert | hog talaltanak eledelt, es fedezet-t; meliet kiuel ne lehettenekrona, felse emeliek niaakokat miert | azokhoz tarfol kottatnak, kikhez | kiuel voltokba ne mernek vala iaradni, de fel emelue legē er ziuok | iőtenhez: es feldi hetjagokat ne keressenek, hog ne kezdőjenek monostorok agazdagoknak hazna-latojjak lenni, ne azegeneknek, ha | a gazdagok ot magokat meg alaz zak: es a zegenek fel fualkodnak. |

B. De maga azért ne alahak magokat bodogoknak¹⁾ miert²⁾ oly

¹⁾ Fölülírva: garlosagoknak.

²⁾ A tak szótag fölött egy n betű van.

³⁾ Előbb bodogoknak volt írva.

⁴⁾ E | azt jelenti, hogy az utána következő szó közbeszúrás.

életet es oltozetet lertenek, meliet kinol nem lehettenek + volna. fe emleiek fel [ad] agokak (így) miért tarfalkodnak azoknak, kikhez kinel vepni nem mertek volna; de fel ígekezzenek zvuokkal es ez földi hivfagot ne kerellek; + hog ne kezgenek monostorok kazdagoknak inkab haznofla lenni, hog nem zegeneknek: ha kazdagok ott meg alasztatnak, zegenek kodig ott fel fualkodnak;

7. Rursus etiam illi, qui aliquid esse videbantur in seculo, non habeant || fastidio fratres suos, qui ad illum sanetam societatem ex paupertate venerunt, magis autem studeant non de parentum diuitum dignitate, sed de pauperum fratrum societate gloriari.

Vizont azokas kik vala minck la- tatnak vala vilagiba leni, meg ne utaliak evu atiokfiait, kik e zent | tarfajagba zegenlegheol lertenek, de inkab tchelkegienek ne gazdag | zuleknek meltojagabol, de zegen atiafiaknak tarfajagabol dichekedni. |

B. de esmeg azok kik valaminek lattatnak vala vilagiba, ne utaliak meg o sororit, kik az zent tarfajagban zegenlegbol iottenek, fot inkab zorgalmazanak¹⁾ nem kazdag nemzeteknek²⁾ melto voltarol, de zegen fororoknak tarfajagarak (így) dichekedni;

8. Nec extollantur, si communi vite aliquid de suis facultatibus contulerint, nec de suis diuitiis magis superbiant, quia eas monasterio partiuntur, quam si eis in saeculo fruerentur.

Felfe emelkegienek ha kez etetre | valamit eu iozagobol adnak, In||kab fe keuelkedienek eukazdagja- gogbol miert azokat monostor- nak rezeltetik, mint ha vilagiba ve | leuk elnenek. |

B. felse emelkegenek, ha koz elettre valamit o iozagobol attanak, + se o kazdagfagokrol incab [se] keuelkegienek, miert oket monostornak [rezeltettek] rezeltettek, mint ha o velek vilagiban elnenek.

9. Alia quippe quaecumque iniquitas in malis operibus exercetur, vt fiant, superbia vero etiam bonis operibus insidiatur, vt percant, & quid prodest dispergendo dare pauperibus, & pauperem

¹⁾ Fölül: tanolának.

²⁾ A k betű fölül írva, előbb nemzetének-et irt.

fieri, cum anima misera superbior efficitur diuitias contemnendo, quam fuerat possidendo.

Mert bizonytal egeb akar minc- men gonofjag' gonoz miuelkede- tekbe forgodik hog meg legyenek: | A keueljeg kodig meeg a io dol- gogbais leffelkedik hog eluezze- nek. S mit haznal iozagot el ozto gatuan adni zegeneknek, es zegen ne lenni, ha a naualias lelek keuel- be lezen gazdagjagiit el haguan | mint biraffanal vala. |

B. Alia quippe quaecumque iniquitas. Egeb demik akar mel keget- lenfeg gonoz mielkedetekben vilalodik, hog az gonoz mielkedetek + meg legyenek, de + az keuelfeg meg io [tetemen vtan] tetemeiket + es lefel, hog [elvezzenek] az io tetemeiek el vezzenek. Et quid prodest dispergendo. S mit haznal zegeneknek ozteni es zegenne lenni, ha naualias lelek keuelb lezen kazdakfagot megvtaluan, hog nem mint volt otet biruan.

10. Omnes ergo vnanimiter, & concorditer viuite: & honorate in vobis || deum inuicem, cuius templa facti estis. (46)

Myndnyuan azert egakarattal, es egeneffegel dietek: es tiztel- ietek | egimajba aziftent, | kinek templo- ni lettetek. |

B. Omnes ergo. Azert mond eg lelcent eg zvent elietek, es tiztelietek ti [bennetek] kozietek iftent egmalban, kinek templomi lettetek.

11. Orationibus instate horis & temporibus constitutis.

Imadjagba zorgalmajjak legetek: | meg zezzet horakba, es idekbe. |

B. Orationibus instate. Imadjagot tegetek meg zezzett ideken es orakon.

12. In oratorio nemo aliquid agat, nisi ad quod factum est, vnde & nomen accepit, vt si forte aliqui etiam preter horas constitutas, si eis vacat, orare voluerint, non eis sint impedimento, qui ibi aliquid agendum putaverint.

Az imadjagnak helyen tenki vala- mit ne miuelien hanen [így] chab [így] azt | a mire zezzettuan vagio: honnan is neazezetet veth: hog ha netalan | nekik meeg zezzet horak kinelis | ha ireffegek leend imadkozni akarandnak; nelegenek nekik batajfra || azok, kik (52) oth egebet valamit mi- uelkedni akarának. |

B. In oratorio. Imado helyen¹⁾ senki egebet ne mielkeggek, hanem aztaz mere alkottak, honnan nevet es vott, hog ha valakik meg zerzett hora kiuel, [le] miden vressegek leiend, imadkozni akarnak, ne legenek + [nekik] bolgataol . . . nekik bantaol.²⁾

13. Psalmis et hymnis cum oratis Deum, hoc versetur in corde, quod profertur in ore. Et nolite cantare, nisi quod legitis esse cantandum. Quod autem non ita scriptum est, ut cantetur, non cantetur.

Pfalmojokat es imnojokat, avagy oluajajtokat es enekletteket mikor | imadlatok az ijtent, a forogion ty | ziuetekbe a mi mondatik zatokat. | Es ne akariatok enekleni semit egebet ha nem csak azt amit oluajtok | teruentekbe eneklendenek lenni. | Ami kedeg utineh iruan hog megjeneklettejtek ne eneklettejtek. |

B. Psalmis et imnis etc. Zoltarral es [ene] egiob eneclel fel micort istent imadatok, az forogion ti ziuetekben, mit mondotok zatokkal. Et nolite cantare. Se akariatok eneceleni azt, hanem mit oluajtok, hog eneklo legem; (ammj³⁾ kedigen nen (igy) vg vaizon iruan, hog enekeliek, ne enekelietek.⁴⁾

14. Carnem vestram domate ieiuniis, abstinentia esce & potus, quantum valetudo permittit.

Tii tejteteket engheychetek beitekel, etelnek es italnak zenuedejje uel, menere tehetjegytek engedni. |

B. Ca(rnem) vestram. Tejteteket zeledchetek [etelnek es italnak] boitel es etelnek italnak zenuedeteflegenuel, menere (eg)ellegtek engedni:

15. Quando autem aliquis non potest ieiunare, non tamen extra horam prandii aliquid alimenterum sumat, nisi cum egrotat.

Mikor kedig vala mellitek ne bei-telhet, de azert ebéd hora kiuel ne | egiek valami etedelt, hanem ha be-tyeg volna. |

B. miden kedig valameli kozzolet[ek] nem boitel(bet) . . .⁵⁾ ebédnek horaia (kiuel) valami elefeget ne vezen, hanem mid(en) beteg leiend.

¹⁾ Fölül: az ojhazha.

²⁾ A kézirat alsó sora levágva: e miatt csak a két utolsó szó olvasható el.

³⁾ A szó zárjelbe tett része olvashatatlan.

⁴⁾ Előbb *enekeliek*-et írt, a *te* szótag az *iek* fölé íratott.

⁵⁾ Olvashatatlan.

16. Cum acceditis ad mensam, donec inde surgatis, quod vobis secundum consuetudinem legitur, sine tumultu,¹⁾ & contentionibus audite, ne sole vobis fauces sumant cibum, sed & aures esuriant dei verbum.

Mikor iartultok az aztalhoz, miig | onnan felkeltet, a mi nektek zo- (az zerent oluajtatik, zaiqajneke- ul, es vetekedes nehevel halgajfa- tok, hog ne csak zatok vezenek | etedelt, de jileteliek ehezzeek [sten- nek igeiet. |

B. Cum acceditis ad mensam. Micort aztalhoz mentek, mignem (on)nan fel keltok, az mit (ti) nektek zokas zerent oluajnak, (b)ogef nekv! es vetekedes²⁾ nekul (h)algalatok, hog ne sak zatok vezen etket: de meg jiletetek es [be-vege³⁾] istennek igeiet.

17. Qui infirmi sunt ex pristina consuetudine, si aliter tractantur in victu || non debet aliis molestum esse, nec iniustum videri. (68) eis, quos fecit aliqua consuetudo fortiores. Nec illos feliciores putent, quia sumunt, quod non sumunt ipsi, sed sibi potius gratulentur, quia valent, quod non valent illi.

Akik geuek elebi zokajfokbol | (mint akik geueg életreul ierute: nek be) ha kilemben tartatnak | (eg ideig) etelrel, es itallal, ne kell | egebeknek neheznek lenni : je ha miynak latatnia, azoknak, kiket valami zokas (vag elebi életbeli, vag | zerzetbeli) erefbekke thet. Azo- kat je aleshak bodogbaknak lenni, | miert azt uezik, amit enek ne veznek (etelbe es italba) de inkább ma- goknak curelinek mert zenuedej be azt tehetik amit amazok nem tehetnek. |

B. Que infirme (sunt) ex pristina consuetudine. Kik erotelenek eleztebi zokasbol, ha kvlomben tartatnak elettelen nem kell egebeknek neheznek lenni, sem hamifnak tetni azoknak, kiket egeb zokas tott erofba. Nec illas etc. Se alahak az bodogbaknak⁴⁾ (igy) azokat [mert] miert veznek életre [mi] nemit, kit nem veznek ok, de inceab magoknak orolienek, mert tehetik. [az] + am mit amazok nem tehetnek.

18. Et si eis, qui venerunt ex moribus delicatioribus⁵⁾ ad mo-

¹⁾ *EKG. 26^a*: zaŷgafnalkwi.

²⁾ Előbb *retöpnobes*-t írt.

³⁾ [je vege] fölött áll a helyette írt szó: halgajfa.

⁴⁾ E szó előtt a lap szélén *erjbelinek* áll.

⁵⁾ *EKG. 29^a*: wylagnak nagyobb genyerefegyobwl, vel gengyeflegyebwl.

nasterium aliquid operimentorum, alimentorum, vestimentorumve datur, quod aliis fortioribus, & ideo felicioribus non datur, cogitare debent, quibus non datur, quantum de sua seculari vita illi ad istam descenderint, quamvis vsque ad aliorum, qui sunt corpore firmiores, frugalitatem¹⁾ pervenire non potuerint.

(71) *Es ha azoknak kik ientennek ipen | ge detbeul e zerszedbe valani ele-del, es ruhazat adatik, meli ege-beknek, erenfeknek, azertis bodogbagnak nē adatik, gondolniok | kell azoknak, kiknek nē adatik, meluire amazok eu vilagi eletekkel | e zerszetes etre zallottanak legi ien, iol lehet meg egiebeknek zenuvedeffekre nē iuthattanak legi.* |

B. Et si eis que venerunt.) Es ha azoknak, kik gengeb eletbol ientennek az monostorba, valami elefeg, ruha, aŕ, lepel, adatik, ki erofbeknek es azert bodogbagnak nem adatik, gondolni kell azoknak, kiknek olan elefeg, ruha, aŕ, lepel nem adatik, menere az gengebok es erotelenek o vilagi eletekrol ez kemenb etre le zallottanak, jol lehet megis [o] az erofbeknek merteletoffege nem iuthattanak.

19. Nec debent velle omnes, quod paucos vident amplius, non quia honorantur, sed quia tolerantur accipere. Ne contingat detestanda perversitas, ut in monasterio, ubi quantum possunt fiunt divites laboriosi, fiant pauperes delicati.

Es nem kell mindennek azt kevan ni amit enahantul latnak tebedet venni, mert ezt nem azert tezik ve lecl hog cucket inkab tisztelnek, de miert nē lehet ejiob benne, azertis irgalmasjā el zenuettetnek: hog | ne tertentiek az vlatatos vizzadogojak ti kezettetek imebbed, mi-koron a gazdagok a monostorba, | minere tehetik, leznek rabotuffa, | oth a zegeinek lennnek magok | giengelteteic. |

B. Nec ille debent conturbari. Se haboroŕganak²⁾ [meg o zinebbe, hog latlak oket [etelbe] + valamit eletre tobbet venni, nem arra hog tiszteltenek, de + hog tyredelmel zenuettetnek, [hog] ne tortenniek zidalmas vizzafag, hog [m] az monostorban bolott menere [lehet] tehetik leznek muncas kazdagok, [hog]³⁾ ott lezenek genge zegeinek.

¹⁾ *EKG. U. o. i. e.* parcitatem ē vietu: Mortheklethell fogtharthaflakro(l).

²⁾ Fölül: *zomoróliának.*

³⁾ Az elhagyás jelölül aláhúzva.

20. Sane¹⁾ quemadmodum egrotantes, necesse habent minus accipere, ne grauentur, ita & post aegritudinem sic tractandi sunt, ut citius recreentur, etiam si de humillima saeculi paupertate venerint, tanquam hoc illis contulerit recentior aegritudo, quod || divi- (77) tibus anterior consuetudo.

Bizoniaval mikent a betegeknek | zikfeey keuefb eladelt hozza- iok | venni imez okaert, hog megue ne-bez evlienek: azonkeppen a betegfey utan egyikell cucket tartonia | hog hamarab meg giogvliana- nak: | meg ha igen alavalo vilagi zegeen- feybecl ientennek legi is, egii mint | nekik azt tette legien az vionnan | valo betegfeey, a mit a gazdagok- nak elebbi gienge zokas. |

B. Sane quemadmodum. Bizoniaval miképpen betegek zvkosek, hog keuefeba elefeget veŕenek, hog meg ne nebezvlienek, vŕan az betegfey utan vŕ tartaffanak, hog hamarab meg ioŕvlianak, meg ha ez [vilgal] vilagi mennel alavalo zegeenfeybol iottennek leiend es; igaz vŕan mint ha [regi] elebbeli genke zokas atta volna az [g] kazdagoknak azt, [az] + am mit adott ez vi korlag ez zegeineknek.

21. Sed cum vires pristinas reparaverint, redeant ad suam feliciorum consuetudinem, quae famulos Dei tanto amplius decet, quanto minus indigent, ne cibi eos teneat voluptas iam vegetatos,²⁾ quos necessitas levarat infirmos. Illos vestiment ditiores, qui in sustinenda parcitate³⁾ fuerint fortiores. Melius est enim minus egere, quam plus habere. ||

(Itt egy levél hiányzik.)

B. de midon a eleztebi ereieket meg epeithendik,⁴⁾ terienek az bodogb zokafokra,⁵⁾ ki iften zolgalo leant⁶⁾ attol ineb ekefeit [i] mint keuefebbed zvkofok, hog ne tarxa oket [imnar] eteknek gonoroŕege imnar meg [giogio] ioŕoluan, kiket + zvkfegefek(?) fel emele betegoluen: azak alahak magokat kazdagbagnak, kit (egy) az keuefeb elefnek tyrefebe leiend[ne]k⁷⁾ erofbek: mert ioib zvkvli, hanem tobbet lenni.

¹⁾ *EKG. 30^a: i. e.* certo, bizonyavát.

²⁾ *EKG. 30^a: Quia tentos, vŕgastakath.*

³⁾ *EKG. 32^a: zŕkfeegzenvedelien.*

⁴⁾ A kéziratban: epeithe ten dik.

⁵⁾ Fölül: *azaz merteletoffege.*

⁶⁾ Fölül *leuholat.*

⁷⁾ E szövből a zárójtelek közé tett betűk kivakarva.

22. Non sit notabilis habitus vester, nec affectetis vestibus (sic!) placere sed moribus.

Ne legyen iegzetes tii oltezettek. | Se keuanatok ruhatokba kel-
(82) *leme tefeknek lenni, de inkább iambor | tekelletes zent erkelechtebe. ||*

B. Non fit notabilis. Ne legyen tettetes¹⁾ (igy) oltezettek, se kivanatok ruhauul kelleni, hanem erkolchel ;

23. Quando procedetis simul ambulate, cum veneritis, quo itis simul state. In inessu, statu, habitu, & in omnibus motibus vestris nihil fiat, quod cuiusquam offendat aspectum, sed quod vestram deceat sanctitatem.

(85) *Mikor zala hova mentek egyert || iariatok, mikor oda el intan-*
dótok | a hova mētek vala, egyert aliatok, | Se iaraftokba, Se allaf-
tokba, je el- tezettkbe, es akarminemen indu- lattokba ne legen calami
olii ki valakinek nezejet meg bantana, de | incab a mi ti zentjegteket
illeti a legien.

24.²⁾ Oculi vestri et si iaciantur in aliquam foeminarum, in nullam figantur, neque enim quando proceditis foeminas videre prohibemini, sed appetere, vel ab eis appeti velle criminisum est, (91) nec solo tacito affectu, sed affectu aspectu quoque appetitur, & appetit concupiscentia, foeminarum.

Tii zemeitek ha valamely azzo- niallatra vettetendnek, de fen-
lire | ne teztejnek, mert mikort iar- tok, nem tiltattok azzonii-
allato- kat lani, de keuanii, auag eu tea- lek keuantatni alarni
halalos bin. | Mert nem chak csetegletes titkos | keuanjagal, de
keuanjagos telcu tesselis keuantatik, es keuan azzo- uii allatoknak
geriedeti.

25. Nec dicatis vos habere animos impudicos, si habeatis oculos impudicos, quia oculus impudicus³⁾ impudici cordis est nunci- us. Et cum se inuicem sibimet⁴⁾ etiam⁵⁾ tacente lingua (sic!),

¹⁾ Fölül: iedes.

²⁾ A Birk-codex szövegéből itt hiányzik egy levél, melyen a 24-
43. regula fordítása lehetett.

³⁾ EKG. 41b: zemeimothlen.

⁴⁾ EKG. 42s: wmagokusk leendnek.

⁵⁾ EKG. u. o. noha.

aspectu mutuo¹⁾ corda nunciant impudica,²⁾ & secundum concu- piscentiam carnis alterutro delectantur ardore, etiam intactis ab immunda violatione corporibus³⁾ fugit castitas ipsa de moribus.

Se mongiatok tizta lelkeket bir- nia, ha tiztatalan zemetek
leend. | mert a tiztatalan zem tiztatalan | zianek keude. Ez ig
vagon, hog | mikoron a fertelmes zianek egymaj- ra tekentejel nelucok
halgatanis igy! | magokat megjelentik, es tejt nek | keuanjaga-
zerent egymajhoz valo || geriedetbe geuerkednek, baar tejt | illetej- (96)
nelkül legenekis de maga el az a tiztajagy erkechebeul. |

26. Nec putare debet, qui in foeminam figit oculum, & ipse illius in se dirigit fixum, ab aliis se non videri, cum hoc facit: videtur omnino, & a quibus se videri non arbitratur. Et si lateat, & a ne- mine hominum videatur, quid faciet de illo desuper inspectore, quem latere nihil potest? An ideo putandus est non videre, quia tanto videt patientius, quanto sapientius?

☞ *Se alicha az aki keuanjagal az- zoniallatra tezteti zemeet,*
anna[kis teztetejeet maguara ingerli, | egebekteul nem lattatniio
mikor | ezt naudi, bazon lattatik meg | azoktalis alicteul inge
femuelne. | De bar ig legien, hog eg ember je || lajfo cutet, mit tezen (99)
a je alend ne- zen isten jeleol, ki deat femni elne | euezetik, auag
azert aleitandoe | ne latniia, mert anneul teurelmej- ben nez
menend belchejfegejben. | (Azaz) el zenued teurelmejfen eg | uleij
olii mint inge fem latua, hog | magul nehezbe geterien annak eta na,
ha el nem hajod a gonozt. |

27. Illi ergo vir sanctus timeat displicere, ne velit foemine male placere. Illum cogitet omnia videre, ne velit foemine male videri. Illius namque & in hac causa commendatus est timor, ubi scriptum est: Abominatio est domino defigiens neulum (sic!).

Feliē azert az zent fierjin, az isten || teul meg utaltatni, hog (103)
ne alarion | azzonembernek gonozul kelletni, | Gondolia azt mindent

¹⁾ EKG. u. o. egeimbe nozoffol. (A kézirati codex latin szövegében
'conspicere' van.)

²⁾ EKG. u. o. azjwek kynythyat [igy!] ferthezethejfegejketli.

³⁾ EKG. u. o. malmajykhoz valo gyeryedetben gyenyerkednek
noha testliekben ferthezethes jliothemelkwl maradnak.

latni, hog | ne akarion azzon emberteul gono zal latatni. Mert annak e dologba | is diehiiretes eu felelme, a hol iruã | vagion. Vtalatos ernak a zem teu|zeteu ember. |

28. Quando ergo simul estis in ecclesia (sic!) vel vbiunque femine sunt, inuicem vestram pudicitiam custodite. Deus enim, qui habitat in vobis, etiam isto modo custodiet vos ex vobis.

Mikor azert egyentvattok az egyházba: es valahol azzoni-allatok | vannak: Egymafba ti tisztasagto-|kat meg erizzetek: mert az ifteu is | ki ti benne|ek lakozik ekepen eriz | meg egymajmia titeket. |

29. Et si hanc, de qua loquor, oculi petulantiam¹⁾ in aliquo vestrum aduerteritis, statim admonete, ne cepta progrediantur, sed de proximo corrigantur.²⁾

Es ha zemnek e fele buialkotatuj-|jat, kirel zollok, valakibe tii kezele|tek ejmerenditek, legottan megynchetek, hog az elkezdet gonozok | touub ne teriedjenek, de azontul | megfeddesjenek. |

30. Si autem post ammonitionem iterum vel alio quoque die id ipsum cum facere videritis, iam velut vulneratum, sanandum prodat, quicumque hoc potuerit inuenire.

Ha keddey a feddees vtan ejmeg; | auag majnaponis vgan ezeout | teule latangiatok teni, imar mynt | febesfeultet meg giogicii-tajra ki ielenche valaki est meg ejmerheti. |

31. Prius tamen est alteri vel tertio demonstrandum, ut duorum (sic!) vel trium possit ore conuinci: & competenti severitate coerceri.³⁾

De elezer majnak, auag harmad-|nak meg mantutando [igg!], hog kette-|nek, auag haromnak zaiuaul meg giezettefiek, es alkolmas fegelemuel meg tiltaffek. |

32. Nec vos iudicetis esse malevolos, quando hoc indicatis. Magis quippe innocentes non estis, si fratres vestros quos indicando corrigere postis, tacendo perire permittis. (sic!)

¹⁾ EKG. 45^b: zemnek lwya|fagath es zertelen thwz|tote|foth.

²⁾ EKG. u. o. de legottan rewla fegelem legen.

³⁾ EKG. 50^a: es alkolmas kemonfeggel fegyelmeztefiek, vel fegelemzny, vel thlythattafek, coerceri-cohiberi vel thlythadlegb.

Mogatotok fe a|lehatok gonoz | akaroknak leni mikor ezt ki ielenti tek, mert bikonyauul [igg!] ezel artatla-|bak nem vattok, ha ti atiatok fia-|it, kiket, ki ielente|ffel meg giogic-|yhattok vala: veztek-|fectekel hat-|tok el veznie. |

33. Si enim frater tuus vulnus habet in corpore, quod velit occultari, cum || timet secari, nonne crudeliter a te sileretur, & (114) misericorditer indicaretur?

Mert ha te atiadfianak feb volnaeu | te|tebe: kit a vagajtal valo feltebe | el akaruo titkolni: Nemde legiet-lenfey volnae az te teule, ha meg | nem modanaã: es nag irgalmaslag | ha ki ielente-|ned. |

34. Tanto ergo potius debes manifestare, ne deterius putrescat in corde.

Annual inkab tartozol meg ielen|teni atiadfianak vetket, Imez oka- || ert: hog gonozban megne rotadiõ | eu zicube. (115)

35. Sed antequam aliis demonstretur per quos conuincendus est, si negauerit, prius praeposito debet ostendi, si admonitus¹⁾ neglexerit corrigi: ne forte possit secretius correctus non innotescere ceteris.

De minck etto egebeknek meg mutattanak, kikel meg giez-|tende | vona, ha meg tagadna: elezer a feidelemuck kell meg mon-|dani: ha in tej|bel nem akar meg iobulni: ueta-|lan titkos fegelemel meg iobul: | es ig egebeknek kinem ielenik.

36. Si autem negauerit, tunc neganti adhibendi (sic!) sunt etiam alii coram omnibus, vt possit non ab vno teste argui, sed a duobus vel tribus conuinci: conuictus vero secundum praepositi vel praesbyteri, ad cuius dispensationem pertinet arbitrium, debet emendatorium subire vindictam.²⁾

Ha kedij megtagadadia, rea kell | allatni (azutan a keffey eleut) azo katis, kik a biint tudiak: hog ne-|chak eg tanoual bizonei-|taffek: de | ketteuel, vag haromalis meg giie-|zettefiek. A meg giezet-

¹⁾ EKG. 53^a: yn|theth (javitással).

²⁾ EKG. 54^b: Kynok hatalmath yllerhi akarathya zeren|thi valo yobw|lado fegelem ala wottelfek vt adatalfek nekÿ. Lapsz|dex: vel yobw-|lando bozzoallas ala yettefiek.

tetet *kedig a hoz fejedelmének, vag a ges-neraliának, kinek hatalmat*
(118) *illeti ite || leti zarent zenuedien fejelmeze | gietrelmet. |*

37. Quam si ferre recensauerit, etiamsi ipse non abscesserit, de vestra societate proficiatur: Non enim & hoc fit crudeliter, sed misericorditer: ne contagione pestifera¹⁾ plurimos perdat.

kil ha nem acarand zenuedni, meg | ha cunenmaga el nem menendis, | ti tarfajajogtoebol kiuettefiek: E | jon lezen kegietlenent, de irgalmat jan ez okuert, hog eu ragado de ghe mio jokakat el ne vezeffen. |

38. Et hoc quod dixi de oculo non figendo, etiam in caeteris inueniendis, prohibendis, indicandis, indicandis, conuincendisque peccatis, diligenter & fideliter obseruetur cum dilectione hominum, & odio vitiorum.

(126) *Es ez a mit mondék a zemnek nē || teuztetefferent, egiéb be- neknekis | megleleffibe, tiltaffaba, megieletef febe, iteleffibe, & meg- giezefibe | zorgalmaffan, es hiuen megtartaf- fek, embereknek zere- tetiuel, & bñeknek gileffeneuel. |*

39. Quicumque autem in tantum praegressus fuerit malum, vt occulte ab aliquo literas: vel quodlibet munus acceperit: Si hoc vitro confitetur, pareatur illi: & oretur pro eo: Si autem deprehenditur, atque conuincitur, secundum arbitrum praesbyteri vel praepositi grauius emen (sic!),²⁾

(128) *Válaki kedig olíi nag gonofjogra || magat bochatangia hog titcon valakiteul leueleket: auag egiéb akar mi aiandecot veind: ha est eunkent megalya: meg bochataffek | neki: es imataffek erett: ha kedig | benne megfogattatik: es meggiezettefik: A hoz fejedelmének: auagi: a Generaliának akaratiya zarent | nehezben megfejelmeztefik. |*

¹⁾ FKG. 55^v: hogh no w deglethw bwnewel. Eddig a glosszák. Ezeken kívül a magyarázatban még három latin szó mellé van kitéve a megfelelő magyar szó, n. m. D: homines quadrati-ra vonatkozólag: ... illis vltgo egyenes; 9^a: abstitatur-ra von: megijenth; 38^v: larum est simulacrum, quod terret etc. vltgo alarehya.

²⁾ Elmaradt a szó többi része: *emendetur*.

40. Vestes vestras in vnum habeatis sub vno custode vel duobus: vel quot sufficere possunt ad eas executiendas: ne a finea ledantur: Et sicut pascimini ex vno cellario: sic induamini ex vno vestiario: Si fieri potest, ad vos non pertineat: quod vobis indumentum pro temporum congruentia proferatur: vtrum hoc recipiat vnusquisque quod deposuerat: an aliud, quod alter habuerat: dum tamen vnicuique prout cuique opus est, non negetur. ||

Ti ruhaitokat egyut tarchatok | egi auag ket erize alat: auag (131) nyu | elegek leznek azoknak razaffara | auag vareffar, hogi amoltul megne | bantaffanak: es mikent eltenk egi elejhazbol azonkeppen egi ruhaj-hazbol eltezteffetek: ha lehetleges | arra ne gondoliatok hogi nektek | minemen ruba adaffek ideunek il-lendeneffe zarent: hog ha azont | odiaké amit ki beadotualo: auagi | moft akit egiéb viffelt vala, chak | hogi midőnek amant kinek zikffeg | leieud adaffek meg. |

41. Si autem hinc inter vos contentiones, & murmura oriuntur, cum conqueritur aliquis se deterius accepisse, quam prius habuerat, & indignum se esse, quod non ita vestiatur, sicut alius vestiatur: hinc vos probate, quantum desit vobis in illo sancto habitu cordis, qui pro habitu corporis litigatis. Tamen si vestra toleratur || infirmitas, ut hoc recipiatis, quod posueritis, in vnum (133) tamen locum, sub communibus custodibus habete, quod ponitis. Ita sane quod nullus sibi aliquid operetur, sed omnia vestra in vnum fiant, maiori studio, & frequentiori alacritate, quam si vobis singuli faceretis propria. Charitas enim de qua scriptum est, quod non quaerit quae sua sunt, sic intelligetur. Quia communia propriis: non proprii communibus anteposit.

Ha kedig ebud ti kezettetek ve-tekedeffek: es zugodaffok tamad-nak: mikor valaki panazokodik | hog abibulo vona az elobinel a-mit ugounan neki attak: es melta-tiannak oleitia magu- nak leu' hog | nē ugi ruhoztatik mint moas ru-hoztatik: ebud magatokrol bizonsagot vegetek mine fogiatkozatio | vajion ti ziu- tecnek helje zentje || ges eltezetibe. kik teiti eltezetrel | panazkottok: (134) De maga ha ty giar lojajtok ebbē elzenuttetik hogi | azont veffetek amit be attatok vala, de maga egihelen kez erizek | alat tarchatok amit leuettek. Ezt | azert mondom hogi feuk magu-nak valamit ne chelekediék; de mi denetek egietembe legienek nagi-ob zeretettel, es giakortab ualo | giarjafogal, hogi nem ha kiki mint | moquanak

tulaidont valamit mi-velkednek: mert a szeretet, kívül | iruan
 uagion, hogy nem keregi | ami enei. Igi értetik, mert a kezenfejej |
 feket eladueli a tulajdonoknak: nē | a tulajdonokat esti a kezen-
 fejej | jek elent. |

42. Et ideo quanto amplius rem communem, quam propria
 vestra curaveritis, tanto amplius vos proficere poteritis: ut in om-
 nibus, quibus utitur transitoria necessitas, supereminat, que
 permanent charitas.

Azertis mineud ineb a kezfejej jecre hogaē, misit tulajdo-
 nosra eij felték gondot, tagiatok hogy anne val tebet haznaltok: hogy
 (137) minde-velke kikel vel az eladando zik- || jey feleul tejjek ameg
 maradando | szeretet. |

43. Consequens ergo est, ut cum quis filiis suis, aut aliqua
 necessitudine ad se pertinentibus, in monasterio constitutis, ali-
 quam contulerit vestem, sine quolibet aliud inter necessaria depu-
 tandum, non occulte || accipiatur, sed sit in potestate prepositi:
 (139) ut in rem communem redactum cui necesse fuerit prebentur:
 Quod si quis rem sibi collatam celauerit, furti iudicio condemnatur.

Kevetkezende azert, hogy micorō | cabaki fiainak auagi valami
 rocon fajal hozza tartozandocnak, kik a | monostorba vannak, valami
 ruhát | adad: auagi egyebet acarmit zikfej | kezibe zamlaladot:
 titkon elne ve-tejkek: de legien a fejedelemnek ha talmajfagaba: hogy
 a keffej marha iaba zamlaltatat kinek zikfej le-send adaffek: Hogy
 ha kē kedeg a-neki abutat marhat eltitholagias: | orojmak iteletinel
 hintejek. |

B. Quod si aliqua. Hogy ha valamel foror neki adott marhat el
 onéztend, vrozasnak iteletuel karhoztaffek.

44. Indumenta vestra secundum arbitrium prepositi lauen-
 tur, siue a vobis: siue a fratribus: ne interiores animae sordes
 contrahat munde vestis nimius appetitus.

Ti eltozettek a fejedelemnek a curatia zerent moftataffanak,
 acar ti | magatoktul: a car a moftoctul ho-gi a tizta ruganak felette-
 ualo keuā faja leleknek helye zenniet no ze-vezze. |

B. Indumenta vestra. Eltozettek apaczafieidelm akarafa zerent
 meg moftaffanak, akar ti toletok, akar ruha mosoktol, hogy tizta ruhanak
 [nag] felotte valo kiannfaga belol meg ne zennefohé az lelket.

45. Lauerum etiam corpori, cum infirmitatis necessitas cogit,
 minime denegetur, fiat sine murmure de consilio medici, ita ut
 etiam si nolit iubente preposito faciat, quod faciendum est pro
 salute: Si autem velit: & forte non expedit, sue cupiditati non
 obediatur: aliquando enim etiamsi noceat, prodesse creditur quod
 delectat.

A teftnekis a moftas mycor betes: fejnek zicfeje kezereit megne
 ta-gataffek: az ornofnak tanaachabal | Vgi hogy hanem a caruais
 mefte-gie a fejedelem parancholuā: amit | meglel tenni egeffegiert:
 Micor || kedeg a carua: es talam zikfej nē volua en keanfuganak (145)
 ne zuget-tejkek: Meri nehu bator archonia | haznaluis techik a mi
 gienerket-tet. |

B. Lauerum etiam corporum. Tefteknek mofafa es ferdonek fere-
 defnek giakor volta ne legyen, de az ido kozben, kibe zokas, ferdő adaf-
 fek: lit kedigen corfagnak zvkfege ketheleneit [me hozza ne] rea, hogy
 meg fereggiek, hozza¹⁾ ne halazzak. Fiat sine murmure. Legen morgaf
 nakvl [vr] ornof tanaachama]. az mi egeffegert ualo, vgi hogy meg ha nem
 akarna † es az soror, fejedelm azzon parancholattival meg tege, ammit
 tenni kell egeffegert: ha kedig az foror akarna, de talam nem alkozik,
 o kiannattianak ne egeffegenek: mert nemicort meg ha artana es, hizi
 hogy haznalion ammi edefkettet.

46. Denique si latens est dolor in corpore, famulo dei, di-
 centi quod sibi doleat: sine dubitatione credatur: Sed tamen
 vtrum sanando illi dolori, quod delectat, expedit: si non est
 certum, medicus consulatur.

Tonaba hoga ha titkon valo nga-ualia leiend a teftbe: es az
 iften zolgala moftia hogy neki fadalma | vagion: keffej nelkil
 meghizgetek: | de ha bizonial nem erthetitek ho-giha haznalua
 auagi nem a fadala-mnak az, ami eutet gienerkette-ti, tahat oruost
 kezzetek rola: es | amikez eu tanet azorent tegetek. |

B. Denique si latens est. Ha kedig az ferelm tesben titkon vagion,
 iften zolgala leznának ha mondanza, [hogy] mie feri ferzik, keffegnekvl
 luggenek, de maga [ha] ammi edefkettet, ha haznal az ferelm[ek meg
 vigasztani] vigasztasara avağ nem, † ha nem bizofofoek benna,²⁾ oruostol
 kerdeztek.

¹⁾ Fölül: mezze.

²⁾ E négy szó (a kereszttől kezdve) a lap jobb szélére van írva.

47. Nec eant ad balnea, siue quocunque ire necesse fuerit, minus quam duo vel tres: & ille, qui habet aliquo eundi necessitatem, cum quibus prepositus iusserit ire debet.

A. feredekbe se menienek: auagi a-carhoua kelletendik mēni keuesbē, | mint ketten, vagi harmā: es az, aki|nek valahoua kelletendik menni, a || kikel ahaz feiedelme parancholan|dia, menien. | (149)

B. Neque eant ad balneas. Se ferdobo ne menienek, sem egeb herre harounak keuefben. Nec illa. Az es, kinek manalaia volna vala houa menni, ne azokual menien, kikuel o akarna, de kikuel feiedelm azzon [p] modanğa, tartozzek menni.

48. Egrotantium cura: siue post aegritudinem reficiendorum siue aliqua imbecillitate: etiam siue febribus laborantium vni alieni debet iniun- || gi vt ipse de cellario petat, quod cuique opus esse perspexerit. Siue autem qui cellario, siue qui vestibus preponuntur: siue qui codicibus sine murmure seruiant fratribus suis.

A. betegeknek: auagi a betegfegbel | felgyogulandóknak: auagi akar-|minemen uianaliabelieknek: auagi hudegleleffel nehezeltteknek gō|dia egire valakire vetteflek: hogi | az kericki az eleeshazból amir-|la-|tangia hogi ziklege vagion vala|melüknek, Azok kedeg kik eleeshazhoz: auagi kik ruhahoz: auagi kik kennekhez vetetendnek zu|godafnelkül zeretuel zolgalia-nak eu atiofjainak. |

B. Egrotantium cura. [Koroknak gondia,] korokual + valo banaf akar corfagnak vtanna eltetendóknak, akar meg hudegleles neki vala mi erotelenfegbe banalgoknak, vala kinek hajaflek, hog o kerie az pinezobol, kinek mire zvkfeget latanda. Siue autem que cellario. Akar kedig kik pinezen, akar ruhacou akar keueken, tisztol zerzetieknek*) zugodaf nekik (igy) zolgalianak afoklainak az fororoknak.

49. Codices certa hora singulis diebus petantur: extra horam qui petierit non accipiat: Vestimenta vero & calceamenta quando indigentibus fuerint necessaria, dare non differant, sub quorum custodia sunt, que poseuntur.

A. keniuek meg zerzet oraba napōkent li kerettefjenek: az az oranak ki|uel a ki kerendi neki ne adiak: Ara|hozatok kedeg es

*) zerzetieknek előtt a lap belső szélén áll: *felvetetnek.*

labbeliek miko|ron zikelkedeenek kelletōdnok ad|ni nehalogaffak a kiknek erizetek || alat vannak azok, kik kerettetnek. | (154)

B. Codices certa hora. Kenue(ket) minden napon egg bizon oraba kerienek, vdo kiuel kik kerendik, [nekik] ne [aduffek] vehelfek. Vestimenta vero, Zubakat (igy!) kegit (igy!) es farukat, miden|ken|zvkefeknek kelletendnek, ne halazzak adni, kiknek ezok orizoti alatt vannak.

50. Lites autem nullas habeatis: aut quam celerrime finiatas: ne ira crescat in odium: & trabem faciat de festuca: & animam faciat homicidam, Sic enim legitis. Qui odit fratrem suum homicida est.

Senmi patnarkodajtok necek ne legien: ha mikor tertenek: minteul | hamarab lehet eluegezetek: hogi | a harag ne neuekediek gullefegre: es hogi gerendat ne zerezen a zal-kabol: es a lelket gilleoffa ne tegie: Mert igi olvajfatok az irajba. A | ki gileli eu atiafiat, gillkos az. |

B. Lites autem. Pertek auag femogg ne legon koztetek, auag mint hamarabb meg vegezzetek, hog az harag gulofegre ne noien, es gerendat tegien zalkabol es lelket [golga] gellkoffa tegen. Neque enim ad fojos). Mert nem chak ferfiakat illet az iraf, + ki vgmōnd, ki gvloli atfiafiat, gellkof, de ferfiaban, kit iften elozer terentet, azzonallat es parancholatot vett.

51. Quicumque ergo conuicio, vel maledicto, vel etiam criminis obiectu aliquem leserit, meminere satisfactione quam citius curare quod fecit: & ille qui lesus est sine disceptatione dimittere. Si autem iniucem se leserint, iniucem sibi relaxare debebunt: propter orationes vestras, quas vtique quanto crebriores habebitis, tanto sanctiores habere debetis.

Valakō azért hozzu bezedel: ea-gh gonoz mondjafjal: auag bine|nek zemebe vettefueul is, valakit | meg bantand, emlekezeek eleegte telled minteul hamarab meggiogiev|tani amit teut: es aki megbantatot | vala vetekedefnelkül megbochata|ni, ha kedig mind egik jmind ma-fik vetendnek egi majnak, tartoz|nak egimajnak vetkeket megbo-chatái, a tii imadjagtokert, kik mi-niuei giakorlatofbak nalatok, a-neual zeufegefboknek kelleni. | (160)

B. Quicumque conuicio. Valamel foror ozzo zitkozodaffal, vag

atokkal, anag meg bvnek [zembe]¹⁾ zemre vetefenek maft meg fertend, emlekezik elegtetellel mint hamarab meg vigasztalni, am mit tett, es az ki meg ferult,²⁾ poroitás nekl meg bochatni. Si autem inuicem. Ha kedigen egnaft meg fertendik, egnafnak vetket tartozzanak meg engedni ti imadfgatokert, kiket bizonyal mint [gakortab tezték] incab gakortokot, attol incab zente tarchatok.

52. Melior est autem qui quamvis saepe ira tentatur, tamen impetrare festinat, vt sibi dimittat, cui se fecisse agnoscat iniuriam: quam qui tardius irascitur: & ad veniam petendam tardius inclinatur. Qui autem nunquam vult petere veniam: aut non ex animo petit, sine causa est in monasterio, etiam si inde non proficiatur. || Proinde vobis a verbis durioribus parcite: quae si emissa fuerint ex ore vestro, non pigeat ex ipso ore proferre medicamenta, vnde facta sunt vulnera.

Iob kedeg (az az nem oli gonoz) | aki tollehet haragmia giacorta kef) fertetik, de maga siet bochanatot | kerni: hogi neki megbochajon aki nek eimeri hogi vetkezet: honem [gy] | mint az aki kefen haragzik: es a bochanat kerjre is kefen hatiol. Aki | kedeg joha nem akar bochanatot | kerni: magi ha keris, nem zineze: rent ker, okanekil ragion a zer-zelbe, moegha enen kinem vette tikis. Azert oiutok magatokat | kemeu bezedectaul: kik ha zarmazandnak ti zatocbol, ne veitelke-dietek azon zabol oruoffagot ki hozni, honnan a febek tetettenek | vala. ||

B. Melior est autem. Jobb kedig az foror ki tollehet gakorta haragra kesertetik, de maga siet meg kerni, hog meg bochafia neki, az kinek ofmeri hog vetett, hog nem mint az, ki kefoben haragozik, es bochanat kerefre nehezeben hatiol; ki nem akar megbochatani fororanak, ne remenfe, hog imadfganak haznat vege. Que autem nunquam. Az mel foror kedig fouha nem akar kerni bochanatot, anag nem lelkeient ker hoctalan³⁾ Azert ogiatok magutokat kemeu beszedektol, kiket ha zatokbol kizalasztandotok, ne [z] roftelietek azon zabol oruoffagot mondani, kibol febek lettenek.

53. Quando autem necessitas discipline in moribus coecondis dicere vos dura verba compellit, si etiam ipsi vos modum ex-

¹⁾ E szoban a b betu toroltetett s folébe egy r iratott.

²⁾ Az u fölött e betu áll.

³⁾ A kézirat alsó szélén egy sor le van vágva.

cessisse sentitis, non a vobis exigitur: vt a vobis subditis veniam postuletis: ne apud eos, quos oportet esse subiectos, dum nimium seruatur humilitas, regendi frangatur autoritas: Sed tamen petenda est venia ab omnium Domino, qui novit eos, quos plus iusto forte corripitis, quanta benevolentia diligatis. || (167)

Micoron kedeg fejedemnek ziefége titket, kik fejedelmek vatol [igy]. | kezereit gonoz erkelekecnek tiltaj |aba kemeu zokat zolnotok: ha | igaz azt eimerenditek is, | hogi a | modot zollajtoiba [igy] feleul multa-tok, ti arra nem kezereitettek, hogi alattatok valotul bochanatot | kerietek ez ohaert, [igy] | hogi a biroda-lónak hatalma megne zegotteffek | azocnal kienek byratuok kel ten-letek, az alazatofgnak felette valo megtartajfanak. De maga kel bochanatot kerni a mindenecek vratul, ki ioltudia mene io akarattal | zeretitek azokat, kiket tertenetel | igazual felieb dorjaltok. |

B. Quam autem necessitas discipline. Micort kedigen meg tanofatfának zvkfege erkelekecnek fejiefébe titket ketheleneit kemeu zokat mondani, ha ofmeritok, hog azokba [menket] merteket el multatok, nem vattok ketelenek, hog alattatok valoktol bochanatot kerietok, [hog arra hoz] | ne az alatt[ak] valocnal¹⁾ miden²⁾ mag³⁾ alazatofgnak tartatik, [azzal] hirodalimnak [meg] hatalma meg [zegetik⁴⁾] zegottek. Sed tamen. De maga bochanatot kell kerni iftentol, ki ofmeri azokat es kiket igaznak felette meg foctek mene io akarattal zeretitek.

54. Non autem carnalis, sed spiritualis inter vos debet esse dilectio.

Ti kezettetek nem kell lenni || testi zeretetnek, de lelkiek. (170)

B. Non autem carnalis, kedig nem testi de lelki zeretetnek kell kozottetek lenni, [mert ammit zemermtelen teznek azoallatok, azzonallatokra rutol puehkoluan es iaczoduan [de] nem csak ozvegeknek es eriftofnak illetlen zolgalecainak, kik zent zandeghan vannak, de fet meg hazas azzoallatoknak es hazasolando zyzeknek [es] fem kell tenni.]

55. Praeposito tanquam patri obediatur: multo magis praesbytero (sic) qui omnium vestrum curam gerit.

¹⁾ E szoban a e beta fölül van írva.

²⁾ Fölül: micort.

³⁾ Fölül: felate.

⁴⁾ E kitorolt szó felett ne áll.

Tii fejedelmétecnék mît ades atia tocnak engedelméffek lejjetek: na gial incab a generalijnak, ki mîdentecnek gongiat vijfeli. |

B. Preposita tanquam. Fejedelm azzonnak, mint aótoknak, engedetek tîsteflegget tartuan, hoğ o benne ístennek ne vessetek. [z] fokkal incab eghaz biro papnak, ki mîndenteknek gongat vijfeli.

56. Vt ergo cuncta ista seruentur, & si quid minus seruatum fuerit, non negligenter praetereatur, sed vt emendandum corrigendumque curetur, ad praepositum praecipue pertinebit, vt ad praesbyterum, cuius est apud vos maior autoritas, referat, quod modum, vel vires eius excedit.

Azert hogi mind ezek megtartaj[?] janak: es ha benne valamî meguem | tartatandik, restjegel elne halgat-tajfek, de hogi el igazel- (176) tajara: es || megfegjelmezessere gondol vijfeltej] jek: ahaz fejedelmet iceljben illeti | hogi a generalijnak megmongia, | ami en hatalmat jelcélul igy[?] mulia, ki nek tii kezettetek nagob hatalma vajon. |

B. Vt ergo cuncta. Azert hoğ ezeket meg tarchatok, es ha mît benne meg nem tartandotok, hoğ heiabán el ne muliatok, de hoğ meg iogolion es meg fegjellek, fejedelm azzont [igen] illeti igen,¹⁾ vg hoğ az eghaz biro papnak monda, ki veletek gondol, ammi o modiat es eriet felol mulia.

57. Ipse vero qui vobis praest, non se existimet potestate dominante, sed charitate seruiente felicem. Hononore (sic!) coram vobis praelatus sit vobis: timore coram deo substratus sit pedibus vestris, circa omnes seipsum bonorum operum praebat exem- || (plum).²⁾

(Itt egy leccél hiányzik.)

¹⁾ Fölül: felcél.

²⁾ A szöveg hiányzó többi része: «Circum omnes seipsum bonorum operum praebat exem]plum. Corripiat iniquos, consoletur pusillanimes, suscipiat infirmos, patiens sit ad omnes, Disciplinam libens habeat, metrandus imponat. Et quamvis utrumque sit necessarium, tamen plus amari a vobis appetat, quam timeri, semper cogitans Deo se pro vobis redditurum esse rationem. Unde et vos magis obediendo, non solum vestri, sed etiam ipsius miseremini, qui inter vos quanto in loco superiori, tanto in periculo maiori versatur.»

B. Ipsa vero, que vobis praest. Az azzon kedig, ki nectek fejedelmek, ne alaha magat hatalmal vralkoduan, de zeretettel zolgaluan bodognak, tîstefleguel emberek előtt fejedelmek legén nectek felelmet ístennek elette, labatok alatt legén + le teriezkode[n]. Circa omnes. [Mendennek on magat io tetemennek adga peldaiol], Mendenhoz on magat [io] peldaiol adga io tetemenbe, med feggen íngalmatlanokat, megbatorohan [felev] felekoñoket, hozzáia vegeñ corekat, tyro legén mendenhez. Disciplinam libens. Disciplinat fegelmet oromost¹⁾ vegeñ en maga ualnak felelmele[n] adja, de²⁾ jól lehet monniak zvkcs legén, de maga inkab kuanáa azt + hoğ zereffetek, hoğ nem felietek, gondoluan mendenecor, hoğ okot adando lezen tí ertetek ístennek, azert inkab engeduen nem csak tí raitatok, de fet o raita es keneroltok, ki kezettetek mig magafb belon [ul] vl, addeg nagobb vezedelmben forgodik.

59. || Donet Dominus vt obseruetis haec omnia, tanquam (186) spiritalis pulchritudinis amatores: & bono christi (sic!) odore de bona vestra conuersatione fragrantis: non sicut serui sub lege, sed sicut liberi sub gratia constituti.

Engedie az vr ísten hogi megtar- chatok mind ez eket olîi mint lelki | zepfegnek zeretei: es chrisztoinak | io zaganal: tii io niaiaf- jagtoebol illatozok: nem mint o teruen alatt ca lo zolgak: de mint malact alatt la kozo zabadojok. |

B. Donet dominus. Adga vr ísten, hoğ meg tarchatok mînd ezeket zorelme] mint lelki zepfegnek zeretoi, es xennak io illattaua]³⁾ io niaiaf- jagbol illatozok, nem uğ mint [zolgalok] vnok [teruen] kemeñ teruen alatt, de mint [ze] zabad fiak leañok malact alatt.

60. Vt autem vos in libello hoc tanquam in speculo possitis inspicere: ne per oblivionem aliquid negligatis, semel in septimana vobis legatur: & vbi vos inueneritis ea, que scripta sunt facientes, agite || gratias domino, bonorum omnium largitori: vbi (190) autem quicumque vestrum viderit aliquid deesse, doleat de praerito, caueat de futuro: orans, vt sibi debitum dimittatur: & in tentationem non inducatur. Amen.

Hogî kedeg magatokat meglat kassatok ekonechebe mît vg teu- kerbe, hogi feledekenjegnec mîiat[ta] valamî elne hadiatok benne, |

¹⁾ Fölül: szabadon.

²⁾ Fölül: es.

³⁾ Fölül: zaganal.

egyszer egébebe vették megolva- /stajtek: es holot magatokat talalan
giatok, azoknak kik yrnan van-nak teüinek lenni, adiatok halat
vrnak minden ionnak adoianak: | holot kedeg valamelütek latan-
dia, hogi valamit ellugiot benne, | banködiok az elmaltrol: oiaa
ma-gat teüendectoul, imaduan, hogi | neki vette megbochatajtek:
es kejt: ||

(Itt egy levél hiányzik.)

B. Vt autem vos Hoó kedig ez könneseben mikeppen egé tu-
korbe magatokat meg lathallatok, hoó feledékenyeg mia valamit el ne
muliatok. egezer hatbe nestet (igy!) meg oluastajtek. Et vbi. Es hol
magatokat lelenditek, am mi irvan vagon,¹⁾ hoó meg tottetek, adiatok
halat vr iftennek, ki minden ionnak adoia oztöia, holott kedig valakitek
latandia, hoó nala [valami] ezekbe nem²⁾ lelend, bankögöök az elmalt-
rol,³⁾ ogga magat ionendotol istent. . . .⁴⁾

61. Ego frater. N. facio professionem & promitto obedientiam
Deo omnipotenti, & beate Marie virgini, ac omnibus sanctis.
& tibi fratri G. Vicario, vel priori de N. nomine, & viceprioris
Generalis ordinis fratrum Eremitarum sancti Pauli, Primi
Eremitae, & successorum eius, viuere sine proprio, et in casti-
tate, secundum Regulam beati Augusti. (sic!) Episcopi vsque ad
mortem.

En frater. N. tezek vallajth: es foja-dok engedelmefjeget, a
mindenha to iftönek: es bodog ziz Marianak | es mindzöteknek: es
neked frater | G. zent Lerinchü Vicariojnak. Generalis effeünk
keppöbe: | es eu vta-na valo generaljoknak keppöbe: elne talaido-
nelküül: es tiztaffagba: | zent Agojton piöpek regulata ze-|rent: mind
halalomigh. |

Venetis per Ioannem Patauinum
& Venturinum Roffinellis.
MDXXXVII.

¹⁾ Így eredetileg: később, mint a jelek mutatják, a fordító a szó-
rendet így változtatta: *hog meg tottetek, am mi irvan vagon.*

²⁾ Fölnl: *vetek.*

³⁾ A t betű fölül van írva.

⁴⁾ A kéziratból egy sor le van vágva.

FÜGGELÉK.

COELIUS LEVELEZÉSE SIMONTORNYAI GERGELYVEL.

I. — 1534. Simontornyai Gergely levele Coelius Gergelyhöz.

Frater in Domino dilectissime! Gratia et pax a Deo Patre per
Iesum Christum ut tuæ dominationi adiciatur, vobis omnibus postulo.
Ut Postillam patris Lutheri dominatio vestra habeat, admoneo. Nam
sol hic ea Postilla librum elegantiore non vidit. Vale.

Annó 1534.

2. Gombaszög. 1534. jan. 3. Coelius Gergely válasza a Simon-
tornyai levélre.

Pax tibi, frater. Libenter legerem Postillas, quas mihi ultro et
satis amice persuades, nisi monstrum essent. Verum quum mihi prole-
tarii non multi placeant, adduci non possum, ut ingenium cuius com-
mittam. Deo gratias, qui mihi veritatem in sensu scripture sacre ape-
ruit, qua me ceterum dirigit in negotio fidei ac salutis, ut non opus
sit damnatis quorundam Postillis, mere mendacibus, mere vanidis. Ab
auctore illo, quem commendas, publicis ecclesie ac sedis apostolice in-
terdictionibus prohibeor, alioquin forsitan, tua dumtaxat commenda-
tione, dum modo legendi facultas occurreret, legerem. Nolo enim cum
mulierculis Salamonicis facere commercium, ne abducatur. Dicam apertius:
nolo Germanicæ illuvie inquinari; eo quod timeam Dominum, qui mihi
proposuit non Lutherum desertorem, sed Petrum pastorem, cui dixit:
«Pascere oves meas». Ego ex his ovibus sum, qui pascor iustitias Christi
et summi pastoris eius, maxime cum scriptum sit: Prov. 22. «Ne trans-
grediaris terminos antiquos, quos posuerunt patres tui». Termini antiqua
decreta pontificia sunt, que transgredi fas non est omni-auscultanti ad
Christum et ad pastorem eius. Te vero homo, amice, quisvis es, ob favo-
rem, quem in me singularem geris, et amo et observo oroque Dominum,

ut viam sinceriores mandatorum Dei invenias et percurras. Vale et nube felix, dilectus pectore vive.

Ex Gombaszegh tertio Circumcisionis Domini die. Anno 1534.

3. — 1534. jan. 5. *Simontornyai G. levele Coeliushoz.*

Gregorius Musophilus a Simontornya sincerioris theologiae alumnus, secretarius reverendi et magnifici domini Emerici Bebek, tuus frater deditissimus. Accepi, mi frater, literas tuas amoris sinceri fraternique plenas, quas dispeream si non ex animo libenterque legi. Ut tamen ingenue fatear, quod sentio, video te decretis pontificiis plus iusto addictum esse et paternas mordens tenere traditiones. Sanctissimi enim patres nostri, qui d. Petro successerant, relicta veritatis via, ut Petrinis utar verbis, fecerunt sibi decreta et extravagantes, nescio quas et vereor, ne in campis Elisis apud inferos cum diis manibus usque in hunc diem vagentur citra ullum refrigerium; nam, teste Petro, seducti sumus per magistros mendaces, ut Israelita per pseudopphetas. Non enim pontificia iura, sed suum filium dilectum paterna vox de caelo audiri iubet. Ubi vero, frater deditissime, nequis tuum ingenium scriptis fratrum tuorum credere, videris, ut pace tua dixerim, nimis esso pusillanimis. Si enim Spiritus sanctus, cuius sint spiritus, probari praecipit, audenter, mi amice et animo Herculeo omnia scripta tuorum confratrum ad scripturam sacram velut ad Lydium lapidem exigas, rogo. Ad scripturam onim sacram tanquam ad anchoram nobis est confugiendum. Non enim papistica instituta, sed scripturas sacras Christus scrutari nobis mandavit. Statuta enim, iura, decreta, extravagantes et ut uno verbo complectar omnia, omnes humanas traditiones fortiter et strenue apostolica convellunt scripta Christusque in primis enervat, Matth. 15. inquit: «Omnis plantatio, quam non plantavit pater meus caelestis, eradicabitur.» Metuis colluvie Germana infici, sed interim non formidas Antiebristi discipulum agere? Lutherum desertorem obiciis? Bene dicis, si Antichristianae factionis transfugam intelligis. Salamonis in Proverbis sententiam, ut accipio, non tenes probe, nam pontificia decreta et id genus nugarum nunquam illi sapientissimo in mentem venerunt. Si vero concilia, patres, universitates et eremitas veteres mihi occinis, ego tibi insusuro Christum et evangelium eius. Si pergis conciliorum auctoritate me onerare, ego tibi, frater mi, tanquam homini amico, commonstrabo omnia post apostolorum aevum errasse concilia. Nam in Nicana synodo unus et unicus Pafnuceus, et quidem monoculus, plus damna ecclesiastici colubatus, quam 80 et aliquot episcopi, perspexit. Si vero futura concilia praestolaris, pereundum erit nobis, si differatur pietas, quousque omnes adver-

sarii nostri pervasi erunt. Pro eo enim, quod dilectionem veritatis non recepimus, ut salvi fioremus, emisit Deus efficaciam illusionis, ut credamus mendacio, qui veritatem non suseepimus. Dacti enim sumus ad simulacra muta: nam si papa stat, Christus cadit; si Christus stat, papa cadit. Apud Germanam illavim papistica tyrannis labefactata est, nam imperium Germanicum electores illos archiepiscopos, hoc est apostolos Antichristi in aevum abiecit, ne quid in re seculari decernant. Amice, quamvis te nondum in carne viderim, libenter tamen ob diligentiam tuam, quam in Musas et literas sacrationes praeter te fors, complector et utinam possim ore ad os loqui, ut intelligeres papistas omnia sacra profanasse et omnes haereses in sese recapitulasse. Nam si haecenus nondum tenuisti, nunc accipe, mi amice, papam Antichristum esse et omnes creaturas eius sectasque esse Antichristi apostolos et discipulos, a quibus totus orbis seducitur. Vale, frater animo meo amantissime et monitus meliora sequaris et viam meliorem alacriter percurras. Nam ego novi, in quo valetudinario iaceas. Commendo te gratiae Dei.

Datae in desertis Hungariae in profesto Epiphaniae. Anno 1534.

4. — 1534. jan. 9. *Coelius valasza a Simontornyai levelere.*

Accepi tuas hyperaspites, imo meas correptiones, homo amice, quibus blande admodum perinde ac scorpius Apocalypseos, cum primis humana facie ludis. Ceterum autem, Deum immortalem, quam noxius sis quantumve veneni aculeata cauda suffundas, incredibile est. Gravis tuae blasphemiae spicula tincta veneno, quibus velut alter Goliath in immensum evectus, tumide gloriaris; iactas verba: is, redis; nec spatio caperis; vibras bustile; execraris, carpis, singillas, laceras, damnas, ac si nunquam tibi Pauli praecipitum occurrisset, quo festiviter ait: «Nolite ante tempus iudicare, quoad veniat Dominus, qui illuminaturus est abscondita tenebrarum et manifestaturus secreta cordium.» Nihil omnino attendens, quid idem Dominus, index vivorum ac mortuorum, caveat praecipuis in praecipit, dicens: «Nolite iudicare et non indicabimini.» Neque enim hoc maius sequi poterit malum. Care frater! longe aberrare te a vero scopo video, quod in sermone statuas regnum Dei et non magis in pietate, cui contrarium adstruxit Paulus dicens: «Non in sermone esse regnum Dei, sed in virtute.» In fide gloriamini vos universi, qui in studio Latherano statis otiosi, acerbissimi homines, quos iam pridem evomuit ex ore suo Christus, ut abiretis in reprobum sensum; ut contumeliosi essetis in superos primum, deinde in piuum quemque. Sed insane valde temeritas est et intolerabilis arrogantia ea gloriarum, quam quis suamet impietate sustulit, a seque abdicavit. Et quis unquam fidem

sine pietate ac sanctis operibus præ se tulit? Nunquam fides tam infida fuit; nunquam tam contumeliosa, nunquam tam blasphemata, nunquam tam vaga libidine saturata. — Qui habet sensum, intelligat, quia magni Antichristi præcursores ii sunt hæretici, quos modo seculum habet. Utinam non esses unus ex eis, qui iugum iam pridem a cervice excussisse videris. Ceterum sanctissimi, ais, patres, qui d. Petro successerunt, relicta veritatis via, fecerunt sibi decreta, summularia, extravagantes: quos impie vereris etiam ne campis in Elisiis usque hunc in diem apud inferos cum diis manibus vagentur, per quos seducti sumus, utpote magistros mendaces, uti Israelitæ per pseudopphetas. Quid hoc est, frater, quod ais? Cur in divos patres veheris? Cur funesto probro insimulare eos non metuis? Non verbera in os patrem carnis tue; et inexpiabile facinus est sanctissimos spirituum progenitores infamare, inelubilis noxa est. Illi, magnifica gloria recepti, Deo reddunt cantica et nos miselli homunciones contra mutire adhuc audemus? sed forsitan inconsiderate hæc iniuria tibi excidit, aut feliciter me tentare voluisse credo: Dilectum filium paterna vox e cælo audiri iubet, sed nec columnas reiecit, quibus abunde largitus est spiritum suum Christus, ut communiatur universum ædificium, alioquin labefactetur, necesse est. Da mihi verbum in pontificiis decretis, quod pietatem abroget, fidem rescindat et iuravi. Pro crimine mihi ducis, quod non in quemvis committam ingenium? Hoc non crimen, sed summa religio est; utinam sic protoplastes illo fuisset pusillanimis, ut nunquam impostori aures præbisset! minus equidem gemeremus. Nunc vero ad maximam temeritatem quantum mali accesserit, vides. Tunc me terra dehiscat, quum in mentem venerit, ut factioni Lutherane consentire velim. Ceterum impudentia summa est iactare post apostolorum tempora neminem neque rectius de christianismo sensisse tuis monstris horrendis, apostatisque fratribus, quibus iam lumen ademptum est. Aio: scrutari iussit Christus scripturas sacras, quod eæ ipse testimonium perhibeant de ipso, quo citius fide recipiatur, sed numquid non fidei sacramentis semel initiatos vult pasce et sanctorum postillis eorum, qui puritati steterunt? An non stabulario, datis prius duobus numismatibus, ait: «Quidquid super erogaveris, quum redux rediero, reddam tibi?» Nobis alius non erit stabularius, quam quem præfecit Christus, quem et attendi iussit ab omnibus in eo verbo: «Pasce oves meas.» Si curam præsentis pastoris iniungit, citra dubitationem iniungit et obedientiæ munia subditis. Sed vos rebelles estis, dura cervice et incircumcisus cordibus atque auribus, ut meditemini ac auscultetis contra legitime præsentis auctoritatem, cui falso impostoris titulum tribuitis, tametsi non sine præiudicio manifesta que damnatione vestra. Sed decreta pontificia vobis odio sunt, quia sanctissima sanctissime

a spiritu Dei in moderamen universalis ecclesie data. Vos autem non estis huiusmodi, qui iugum sacrosanctæ obedientiæ (obedienciæ, inquam, quam Domini iussu summo et ei Romano pontifici, Petri successori debemus omnes) vobis ademistis, dicentes ex Actis apostolorum: «Magis fore obediendum Deo, quam hominibus.» Atqui hoc titulo quam nihil non impie agatis, curam carnis in desideriis facientes, luce clarius constat. Homo, amicus sum, libere apud amicum loquor: quidquid ad scripturam sacram adiecit Spiritus sanctus postea, sive ad publicum regimen, sive ad morum correptionem sint decreta, sint summularia, sint extravagantes, sint alia: sufficit nobis non esse Lutherana, ideoque recipiendo, Manifestissimum mendacium est et fumus putei abyssi universas hominum traditiones, apostolica convellere scripta, quum illa pro his sint et hæc pro illis, ut adglutinavit spiritus Christi, cuius directione moderatur regiturque ecclesia. Male allegas ex Matth. 15. «Omnis plantatio, quam non plantavit pater meus cælestis, eradicabitur» in hominum sanctorum traditiones, quam magis debueras in vos et eiusmodi hæreticos eam adducere auctoritatem, qui plantatio non patris cælestis estis, sed nescio cuius? Dicam aperte: altitudinis Satane. Eratis quidem plantatio Dei, donec pie sentiebatis, agebatis pie, sed modo non estis. Illuc enim Germana infecti estis et in aliene conventicula hortulosque carnis, quos non agnoscit Deus, transpositi estis, ut ecclesie sanctam civitatem foris circum eatis, nec ingredimini famellei. Neque enim vobis ad pastum est sanctum Dei evangelium, quod eibus filiorum sit, cum quibus stat Christus. Ego futura concilla nihil præstolabor, cum in præteritis abunde decretum sit, quidquid erat discernendum. Stat dominus cum vicario suo, sancto domino nostro papa, nec cadit, cuius minister primus et præcipuus mihi papa est, sacrosancta Romane sedis episcopus, a quo teneo omnia post Christum, qui est pontifex maximus secundum ordinem Melchisedech, nec erro. Sed iam receptui ea nam, iam vela complicabo, tametsi invitus, quod scribendi otium non sit. Hoc unum pro celestianatico habe: non papistas, ut tuo verbo utar, sed Lutheranos sacra profanasse omnia, omnesque hæreses in se recapitulasse. Vale et, si sapis, sequere sanctiora.

Datum ex Trimento V. Idus Januarii 1534.

SZÓMUTATÓ.

ml. 17, 20, 21, 24, 31, 32, 33, 34, 35, 39; pályán vannak 17; bead 31; megad 31.
 addég 39.
 Agoston 40.
 agy 20.
 ágy 24.
 a hova 26.
 ajándék 30.
 akar 19, 21, 22, 26, 27, 28, 29, 30, 32, 33, 34.
 akarat 17, 29, 30, 32; egy akarral 41.
 akár-akár 32, 34.
 akárhova 34.
 akármű 30, 32.
 akármire 21, 26, 34.
 aki 19.
 aláhiváló 31.
 alatt : óráz a. 31.
 alátvaló : alattok valók 37.
 alávaló, aláhiváló 25.
 aláztatóság 37.
 alejt (pute : aha 29; alahák 19, 23, 25; aha 27; aha 23; ahabátok 29; ahabák 19.
 alkalmos 28.
 alkosszi 33.
 alkot 22.
 attól inkább 25.
 áll 26.
 állás 20.
 állat: ró állat 29.
 amaz 23.
 a miért is 17.
 a mint, am mint 18, 31, 37.
 ammaköze 27; ammakötéma 17.
 anneval 27, 32; inkább 29.
 anneval 35.
 anyja 38.
 apáczafejedelm 32.
 apostoli járásról való keny (Acta apostolorum) 18.
 apostofok természetje (Acta apostolorum) 18.
 árt 33.
 ártatlan 29.

aszertől 33.
 aszson 39.
 asszonyállat, asszonyállat 26, 28, 35, 37.
 asszonyállat 27.
 asszonember 27, 28.
 asztal 23.
 ától 36.
 attól inkább 36.
 atya 38; élosatya 38.
 atyafi 17, 20, 34; atyafok háit 29; atyaficimák 29.
 avagy 22, 26, 27, 31, 34.
 azak 25.
 azoz 18, 27, 36.
 azért 19, 21, 38.
 az mere 22.
 azonköppen 25, 31.
 azont 31.
 azontól (de proximo) 28.
 azután 29.

témás 34.
 bänkodik 40.
 bánt: megbánt 31.
 bántás 21.
 bántsol 22.
 bár 27.
 barát 17.
 bead 31.
 bejön 19; ívatemek be 23.
 bejt 22.
 bejtől 22.
 belesességében 27.
 bolál 32.
 belső 31, 32.
 beljón 19.
 beszéd 36.
 beteg 22, 25, 31.
 betegöl 26.
 betegség 25, 33, 34.
 bevesz 23.
 bin 26, 29, 30, 35.
 bintet 32.
 bír 37; valamit 19, 21.
 bírás 21.
 bírodalom 37.
 bizony 27.

bizony ora 35.
 bizonyal 31, 36.
 bizonyával 21, 25, 29.
 bizonyos 31.
 bizonyoság 31.
 bizonyt 29.
 borsánat 36, 37.
 borsánatkérés 36.
 boesát 30.
 bodóg 19, 23, 24, 25, 35, 39, 40.
 bolgatsol 22.
 bosszúállás 20.
 bosszúbeszéd 35.
 bőség 23.
 bört 22.
 bojtól 22.
 bujálkod/tatás 28.
 bujaság 28.
 bin 30, 36; l. „bin” alatt is.

esak 19.
 eselekszik 31.

de 18, 19.
 de mago 19, 37, 39.
 de mag (quippe) 21.
 deszkodik 20.
 deszretes 28.
 dolog 21, 28.
 dorgál 37.
 dog: degh 30.
 doglető bün 30.

é mutató névm. 17.
 ebédhara kívül, ebédnek harain (kivül) 22.
 ebből : ebbe 19.
 édes 38.
 édeskeltet 33.
 éfőle 28.
 egement 18.
 egembe nézéssel 27.
 egy 35, 40.
 egesség 18, 22, 33.
 éhez 23.

eképen 38.
 ékeszt 25.
 éi 21, 32, 40.
 előbbeli 25.
 előbbi 23, 31.
 elődel 18, 19, 22, 23, 24, 25.
 olég 31.
 előtől 35, 36.
 elenyészik 27.
 elenyészt 32.
 éles 25.
 éleség 22, 24, 25.
 élésház 31, 34.
 élészter 29.
 élet (victus) 18, 30.
 élet 20, 23, 24.
 életbeli 23.
 élettelen 25.
 életbeli 17.
 életbeli (ristinus) 23, 25.
 egy: egh 17, 18.
 egyakarati 21; egy akarral 17.
 egyaránt 18; egyaránt való erő 18.
 egybegyülekezik : egybegyülekezésen vattok 18.
 egyezer 40.
 egyéb 21, 22, 23, 24, 27, 29, 30, 31, 32.
 egyenlet 18.
 egyenes 30.
 egyenosság 21.
 egyenlő 18.
 egyesség 18.
 egyetlen van 31.
 egyház 30, 28.
 egyház bíró pap 38.
 egyideig 23, 27.
 egyik-másik 35.
 egymás 21, 27, 28, 30, 35.
 egyre valakire 34.
 együtt 26.
 együtttart 31.
 együttvan 28.
 egyúve gyülekezik 17.
 éi : éitok 31.
 elhagy 21, 17; benne 39, 40.
 elhallgat 38.
 elgazdítás 38.
 eljót 26.
 elkezd 28.
 elmegy 30.
 elmul 38; el ne muljatók valamit 40.
 elmulandó 32.
 elmulhat 37.
 elmulik 40.
 elosztogat 21.
 elb . . . 18.
 előzet 28, 35; élészter 29.
 előzet 32.
 elszenved 24, 27, 31.
 élet 34.

előtől 29, 32.
 éi : ymivel 20.
 elvégez 35.
 elvész 27, 29, 32.
 elvész 21.
 elveszt 30.
 ember 27, 28, 30, 39.
 emel : emleiek fel 20; fel-emel 25.
 emelkedik, emelkedik : fel-e-20.
 emlékezik 35, 36.
 emshan 24.
 emlékezi 32; emlékeztessél 22.
 emléks 22.
 emléke 22.
 enged 22, 33, 38, 39.
 engedelmös 38.
 engedelmesség 40.
 ennek 36.
 enyhelt 22.
 enyészit : elenyészt 32.
 epéit 25.
 érkeles, érkeles, érkeles 20, 27, 37.
 erő 18, 25; erővel vattok 18.
 erős 21; erősb 23.
 értetlen 23, 34.
 erőtlenség 19, 34.
 ét 22.
 étetek 30.
 es 16, 17.
 es (is) 19.
 esmeg 20, 28.
 esmer 28, 36, 37.
 eső 40.
 eszik 22.
 étek 23, 25.
 étel 22, 23.
 evket 24, 25.
 ezokaert 30, 37.

fajlalom 33.
 föld : megföld 28.
 földés 28.
 földzet 18, 19.
 fezt : megfezt 37, 39.
 feyzolem 29, 37, 39.
 feyzelm 28, 29.
 feyzelmöz 28.
 feyzelmöz 30.
 feyzés 37.
 feyzelem 18; 29, 30, 32, 33, 37, 38, 39.
 feyzelm : apáczafeyzelm 32.
 feyzelmesszon 18, 33, 34, 38.
 fezéppen 17.
 fél 27, 39.
 félolékenység 39, 40.
 félolány 39.
 félolom 28.

félolm 39.
 félolomson 39.
 félolom 19, 25; emleiek fel 20.
 félolomkedik 20; félolomkedik 20.
 félolm való 32, 37.
 félolomodik 19, 20.
 félolomoz 34.
 félolomozik 20.
 félol 25.
 félolmbe : -tal való 29.
 félolom, félolom 37, 38.
 félol tessék 32.
 félvez 34.
 félvez 37, 38.
 félol 33, 34.
 félol 33.
 félol 34.
 félol 35; l. „félol” is.
 félolom 27.
 félolozes 27.
 félolozesség 27.
 félol 27.
 félol 32, 33.
 félol 40.
 félolozat 31.
 félolodik 21, 39.
 félol 32.
 félol 29; félol 19.
 féloloz 27.
 félolodik : fél-l. 19, 29.
 félol : él 23.

gazdag : kazdag 19, 20, 24, 25.
 gazdagság : kazdagság 20, 21.
 gazdagság 23.
 gerenda 35.
 gerjedet 26, 27.
 giletség 30.
 gond 34, 38; gond viseltés 34, 38; gondot visel 32, 38.
 gondol 24, 27, 31, 38, 39.
 gonosz 21, 27, 28, 35, 36, 37.
 gonoszakaró 29.
 gonoszban 29.
 gonoszság 21, 30.
 gonoszol 27, 28.
 gonosz volt 33.
 gyakorlat 36.
 gyakorlatos 35.
 gyakorlat 36.
 gyakorlati való 31.
 gyakorlat 19, 31.
 gyege, gyegebb (dehantior) gonzo 23, 24, 25, 29.
 gyegelettő 24.
 gyegekedtet 33.
 gyelkos 35.
 gyelosság 35.
 gyelkos 35.
 gyelgyejt 35.

gyógyol, l. gyógyol.
gyorsaság 31.
gyönyörködik: generkedik 27.
gyönyörűség 25.
gyönyörűség: gyönyörűség 23.
gyötör: pater 27.
gyötrelen: gyötrelen 30.
győz: meggyőz 28.
gyülekezik 18.
gyűlö: gűlöl 35.
gyűlötség 35; gűlöltség 35.

ha 19.
haborodik 24.
hagy 29, 34; ellhagy benne 39.
hajol 36.
háln: hálát ad 40.
hálál 40.
halálos 26.
halaszt 33, 35.
hallgat 23, 37; el-h. 38.
halogat 35.
hamarabb, hamarab 25, 35.
hamis 23.
harmad 28.
három 34.
három 28.
hamen (compur: mellett
amint helyett) 25.
hanem 22.
harag 35, 36.
haragoszik 36.
haragszik 36.
hasanál 41, 32, 33.
hasznalatos 19.
hasznos 20.
haszon 18; haszonna voltak 18.
hatalm 39.
hatalmasság 32.
hatalom 29, 30, 37, 38.
ház 17, 30.
ház fejedelme 30, 34, 38.
házas 37.
házasol 37.
házban 38.
hél 21; herre 34; egy helyen 34.
hely 22, 30.
helyhezter 17.
hét (hebdomas) 40.
hetség 19.
hidegletés 34.
hűsz 33.
hív 30.
hűség 20.
hoctalan 36.
hogy: hogh 17.
hogynem 20, 21, 34; hogy
nem mint 32.
holott 24, 40.

homon 21, 22, 30.
hora 21, 22.
hozzaja vez 39.
hozzátartozandó 32.

idő 31; időke, időkon 21;
időközben 33.
igaz 37; igaznak felette 37;
igaz ugyan 25.
ige: istennek igéje 21.
igen 38.
igy 18, 27.
igyekezik 20.
ihart 39.
illatos 39.
illendőség 31.
illet 26, 20, 30, 35, 38.
illetés 27.
illetlen 37.
imád 22, 40; imádtassék
ette 30.
imádkozik 21, 22.
imádóhely (oratorium) 22.
imádság 21, 35, 36.
imádságunk helye (oratorium)
21.
imar 28.
imes 25; imebbel 24.
imes okáért 29.
immar 25.
immos 32.
imredőzik (studeo) 20.
imulát (otus) 20.
ingerl 27.
ingyen 37.
inkább 18, 20, 24; attól in-
kább 25.
int 29; megint 28.
intós 29.
ígyol: megígyol 25.
ír 32, 40; írván vagyon 28.
írás 35.
írghalmas 24, 30.
írghalosság 29.
ír: es 20, 21, 22.
isten 19, 21, 22, 25, 27, 28,
35, 38; 39, 40.
istennek háza 17.
istennek igéje 23.
isten szolgája 33.
ital 22, 23.
itálás 30.
itélet 30, 32.

izéződik 37.
jambor 26.
jár 26.
járás 18, 26.
járul 23.
javul 19.
jegyzetes 26.
jelent: kijelent 29.
jelentik: kijelentik 29.

jelen 26.
jé 21, 40.
jékarat 37.
jébul: megjé, bóbul 29.
jél 37.
jélehet 24, 36, 39.
jésség 20, 21.
jéitémeny, jéitémenén 21,
39.
jón: jéttének, jéttének, jét-
tének 20, 24, 25.
jövendő 40.
jüt 24.

Kárhezter 32.
kázdag l. gazdag.
kedig l. pedig; alatt.
kegyetlenség 21, 29.
kegyetlenül 30.
kénsápos 26.
kell 23, 24, 25, 29, 33, 37;
kellend 34, 35; kelleni
26; kellenni 27.
kellentes 20.
kémén, komény 24, 36, 37.
kéménység 28.
ken, keny, kenyv 18, 34, 35.
kenyese 39.
kép 40.
kér 34, 35, 36, 37.
kér: keryetek róla 33.
kérdez 33.
keres 19, 20, 32.
késen 36.
kér 36.
késő 36.
készerj 23, 37.
kételen 37.
kételenj 33; 37.
késég nekül, késég nekül
33.
kétten 34.
kettő: kéttenek 28; kétével
29.
kéván 21, 24.
kévánság 26.
kévél: kévél 21.
kévélkedik 20.
kévéltség 21.
kévés: kévésb, kévéség 25.
kévésben 34; háromnak ké-
vésben 34.
kévér (= követ) 27.
kér 20; kezdésének hasz-
nalatosa lenni 19; elkezd
28.
készt 37; kezettetek 31, 38;
kezettetek 39; kezettetők
31.
kézbe: szükség kézbe 32.
kiért 18.
kihoz 36.
kijelent 20.
kijelent 28, 29.

kijelentés 29.
kik (melyek helyett) 17.
kiker 34.
kiki 31.
kikemben 23.
kiszalaszt 36.
kinyit 27, (?)
kiván 26, 39.
kivárat 33.
kivánság 32.
kivet 30, 36.
kivól 19, 20; kivél, kijel 19,
20, 22; horák kivél 21, 22;
ndő kivél 35; órának ki-
vele 34.
kivól voltokba 19.
kór 34, 39.
kórság 19, 25, 33, 34.
kónöröl 39.
könyv: keny 34; l. 'ken' alatt
is.
könyveske 40.
köz 18, 20; köz 31; közélet
20.
közönség (közenseg) 18,
19, 32.
következendő: követke-
zendő 32.
között 37; közöttök 21; l.
'között' alatt is.
község: késég 29, 32.
közze leaz 19.
közöltek 27.
Krisztos 37, 39.
külömben 23.

kű 39.
kűbell 35.
kűk 17; -ba 19.
kűzek 18, 28; kűközvát-
tok 18.
kűt 23, 24, 27, 28, 34, 40; kű-
tának vala lenni 20.
kűny 25, 39.
kűgottan 28.
kűhetséges 31.
kűlend 23.
kűl 19, 20, 40.
kűlék 17, 18, 21, 27, 32, 35.
kűlelent 36.
kűlki 37, 39.
kűlket: egykűlket (unati-
miter) 21.
kűpel 24.
kűsel 21.
kűsselkedik 21.
kűsz 19, 21, 29; megkűsz 21;
-vé 21.
kűszűl 24.
kűterjűskűdik 39.
kűvél 30.
kűvet 31.

kűta 36; maga azét 19; de
maga ha 31.
kűngas 39.
kűngok (szingelteteie (deli-
cati) 24.
kűnlaszt 30.
kűnrad 27.
kűnarha 32.
kűm 31, 39.
kűmásodik 27.
kűmásnapon 28.
kűmég 19, 21, 24, 33.
kűmeg 19.
kűmegláz 19, 20.
kűmeghánt 26, 31, 35.
kűmegbátorj: megbátoroban
39.
kűmegbocsát 30, 35, 36, 40.
kűmegőnköltessek 22.
kűmegonged 36.
kűmegoppelt 25.
kűmegért 33.
kűmégés (= mégis) 24.
kűmegesmer 28.
kűmegford 28.
kűmegfegy 37, 38; med fegyvon
39.
kűmegfegyelműz 30.
kűmegfegyelműzés 38.
kűmegfered 33.
kűmegfog 30.
kűmeggyógyj 29.
kűmeggyógyjtas 28.
kűmeggyógyul 25.
kűmeggyöz, meggyöz, 28, 29.
kűmeggyözés: meggyözés 30.
kűmeghűsz 33.
kűmegint 28.
kűmegjelent 27.
kűmegjelentés 30.
kűmegjobbol 29.
kűmegjogol 38.
kűmegígyol 25.
kűmegkér 36.
kűmeglát 39, 40.
kűmeglél 19.
kűmegléls 30.
kűmeglesz 21.
kűmegmarad 32.
kűmegmond 29, 38.
kűmegmos 32.
kűmegmutat: megmutat 28,
29.
kűmegnehezül 25.
kűmegolvas 40.
kűmegöriz 28.
kűmegrohad 29.
kűmegsért 36.
kűmegsérül 36.
kűmegszeg 37.
kűmegszennyesejt 32.
kűmegszerez 34; megszerzett
horákba 21, 22;
megtagad 29, 33.
kűmegtanojtas 37.

megtart 17, 18, 30, 38, 39.
megtartás 37.
megtesz 33, 40.
megtill 28.
megtül 20, 21, 27.
megvall 30.
megvág 35.
megvagszt 33, 36.
megy 25, 26, 34.
mégatlan 31.
mélő 20.
mélőtség 20.
mend 18, 21.
menden 18, 35, 39, 40.
mendenkor 39.
mene 37.
menere 22, 24.
menével 27.
memől 25.
menyi: myni 31.
menyire 24.
mer 19, 20.
mert 17, 18, 21.
mértök 37.
mértökletesség 24, 25.
mértökletességtartás 24.
mesze 33.
mía 28, 30, 36, 40.
miatta 39.
midső 22, 37.
miért 23, 24.
miért hogy 19.
miedkedik 21.
miedkedet 21.
miz 23.
mignem 23.
miként 25, 31.
miképpen 25, 40.
mikor 23, 26, 27, 28, 29, 33.
mikoron 19, 24, 32, 35, 37.
mikort 19, 22, 23, 26, 37.
minden 18, 24, 27, 31, 32;
mindentek 18; mindene-
tek 38; l. minden alatt is.
mindeneknek élte 17.
mindenható 40.
mindenk 18.
mindex 39.
mindnyájan 21.
mindszentek 40.
minkefőtte 29.
minere 24.
minemő 31.
minével inkább 32.
minő: mine 31.
mint 18; mint hamarab 36;
mint inkább, mint gyakor-
tább 36.
mintul hamarabb 35.
mivel 21, 27.
mivélkedet 21.
mivélkedik 32.
mivél 35.
mód 37, 38.
möl 31.

mond 18, 22, 27, 30, 31, 33, 34, 36, 37; tulajdonit mond 18; monniák 39.
mondás 35.
monostor 17, 18, 19, 20, 24, 32.
morgás 33.
mos 32.
mosás 33.
mossó 32.
mulik; elmúlendő 32.
munkás 24.
mutat; megmutat, megmutat 28, 29.
nyíni 31.

nagy 31, 37, 39.
nagyval inkább 38; — nehezen 27.
nap 35.
nap szükség 19.
naponként 34.
navalgó 34.
necak 29.
néha 33.
nehéz 23; nehezb 27.
nehezbem 30.
nehezten: hűdegleléssel nehezten 24.

nélkül: nélkül 23; nélkül 33; nélkül 27, 34, 40; nélkül 36; nélkül 24, 34, 36.
nely 27.
nemcsak 35, 37, 39.
nemde 29.
némi 23.
némi kort 33.
nemzet 20.
netájam 29; netálan 21.
név 22.
nevekedik 35.
nevezet 21.
néz 27.
néző 26.
nines írván 22.
noha 26, 27.
nő (cressit) 35.
nyak 19.

nyavalya 33, 34.
nyavalyabeli 34.
nyavalyás 21.
nyájasság 39.
nyelv: nyelv 27.
nyugalmatlan 39.

ő 39.
oda 26.
ok 39; okot ad (= számot ad) 39.
okért 25.
olvas 22, 23, 35; -be 18.
olvasás 22.
oly 19, 30, 36.

oly, ki 26.
olyan 24.
oly mint 27, 39.
onnan 23.
óra 21, 34.
orság 32.
orvos 33.
orvosság 36.
oszt 18, 21, 40.
ott 19.
őv; oja 40; őgyva 40; őgyva — tok 36; őiatok 36.
ő, ők; evn, enok 20, 23.
oltos; elter 31.
öltözet 20; öltözet 26, 31, 32.
ononmaga 30.
önként 39.
önmaga 39.
örizet; erizet 35.
öriz; ingeriz 28.
öriző; erize 31.
örömet 39; örömeath 19.
örül; örül, euralinek 23.
ösmer 36, 37.
összösszítkezés 25.
ötlet 21.
özeveg 37.

paszkol 37.
paraszokodik 31.
paraszokodik 31.
pap 38.
parancsol 17, 33, 34.
parancsolat 17, 33, 34.
parvaszkodás 35.
pedig; kedig 19, 20, 21, 22, 29, 30, 31, 33, 35, 36, 40; kedigen 22, 33, 35, 37; kedeg 22, 32, 33, 34, 36, 40; kedeg 28; kegig 35.
példajól 39.
par 35.
páncz 34.
páspék 40.
poroitás 36.
psalmos 22.

ragadó degh 30.
rabotás 24.
részás 31.
reá állat 29.
remél 36.
régí 25.
restolódik 36.
rézaltet-nek 20.
rokonság 32.
rothad; megrothad 29.
rostel 36.
ruga 32.
ruha 18, 24, 26, 28, 31, 32, 34, 35.
ruhameső 32.
ruhásbáz 31.

ruház 31.
ruházat 34.
rutol adv. 37.
rusteég 38.

s ködözés 21.
saru 35.
sa 18; se akarjátok 22.
sáb 29, 36.
sabelkalt 28.
sami 22.
sanki 21.
sár 33.
sörtem 33.
sörzik 31.
sot 36.
sötet 36.
soha 36.
sok 30.
sokkal inkább 38.
sőt 19, 20, 37, 39.
szabad 39.
szabadon 19, 39.
szabados 39.
szag 39.
száj 22, 23, 28, 36; szájból 35; szátok 35.
szalaszt; kiszalaszt 36.
száll 35.
száll 24; lezáll 24.
számlál 32.
számíték 37.
számszám 36.
szegény 19, 21, 24.
szegénység 20, 25.
szelédhéték 22.
szem 26, 27, 28, 30.
szemébe vetés 35.
szemérmetlen 26.
szemérmetlen 37.
szemre vétés 36.
szemüztető 28.
szenny 32.
szennyosoi; megszennyosó 32.
szent 21, 27, 36, 37, 40.
szent leinczi 40.
szentség 26.
szentséges 31.
szentséges 35.
szentel 24, 30.
szentelés (abstinentia) 22, 24, 24.
szentelődés 22.
szépség 39.
szerelm 39.
szerelmes 17.
szeremt 23, 27, 30, 31, 32, 36, 46.
szert 17, 37, 39.
szertet 30, 31, 32, 37, 39.
szertő 39.
szerez 21, 32, 34, 35; megszerzett 21.

szertelen 28.
szertel; szerzed 36.
szertelbeli 23.
szertelcselő 24.
szidalmás 24.
szikeldik 35.
sziklás 32, 33, 34, 37.
szikkozódás; osszo-sz. 35.
sziv 18, 19, 22, 24, 27, 31, 36.
sziz 40.
szó 37.
szokás 23, 25, 33.
szól 37; szől 28.
szolga 34, 39.
szolgal 34, 39.
szolgáló 39.
szolgáló leán 25.
szolgáló leány 33, 37.
szóllás 37.
szomorol 24.
szorgalmas -ba 21.
szorgalmasan 30.
szorgalmaz 20.
szóent; egyzent (concorditer) 21.
szukos 19, 25.
szükség 18, 19, 33, 34, 35, 37, 39; szükség 25, 31.
szükséges 25.
szükségszemély 25.
szukul 25.
szüle; szüle 20.
szuv 20.
szüz 37.

tabát 33.
tabál 19, 40.
talán 33.
támad 31.
tanács 33.
tanács 33.
tanór 33.
tanó 29.
tanopás; meg-t. 37.
tanol 20.
társalkodik 20.
társaság 20, 39.
társalkodtat; azokhoz társalkodtatnak 19.
tart 23, 25, 29, 31, 37, 38; szentő tart 36.
tartozik 34, 35, 36.
tehed 24.
tehetőség 22.
tekketes 26.
tekketes 26, 27.

templom 21.
tér 25.
teremt 35.
terjed 28.
terjeszkedik; le-t. 39.
tervén 39.
tervet 37.
tervenik, teremniek 24, 35.
tesz 22, 27, 29, 31, 33, 37.
tesz 23, 24, 25, 28, 36, 37, 40; — felől 27; — imádságot 21; tott 23, 35, 36.
tétmeny 18.
tettetes 26.
tetni (vidéri) 23.
tetszik 33.
tít 26, 28; megtit 28.
títás 30, 37.
tiszta 27, 32.
tisztaság 27, 28, 40.
tisztatalan 27.
tiszt 34.
tisztel 21, 24.
tisztesség 38, 39.
titkol; eltítkol 29.
tükör 30, 32, 33.
titkos 26, 29.
tovább 28.
tovább 33.
több 24; teb 32.
történik; teremniek 24.
törvén 39.
törvény; törvén 22.
tud 29, 32, 37.
tulajdon: 18, 40; tulajdonit valamit 32; tulajdonitok 18.
tüker 39; tüker 40, 39.
turedelm 24.
turedelmesen 27.
tűrés 25.
tűz; teztessenek zemiittek 26.
tűztetés 27, 28, 39.
tűzteti szent 27.

vágás 29.
-val, -vel; azokkal 20; fegyvelmvel 28; tisztességgel 39; kikvel, azokkal, szortetvel, kórokkal 34.
valahol 28.
valahova 26, 34.
valakik 22; valakitek 40.

valahol 21.
valamelyitek 22, 40.
valami 20, 21; valami olíki 26.
vallást tesz 40.
vél 27.
vepi ykiboz 20.
verés 31.
vesz 21, 22, 23, 24, 25, 30, 35, 39; bizonytságot vesz 31; hozzá vesz 32; hozzája vesz 39; elvesz 32; vott 22.
veszedelm 39.
vesztelgetes 26.
vesztőség 29.
vet 26, 29, 34.
vét 35, 36; vésetök 38.
vetekedés, vetökedés 38, 40.
vetekedés, vetökedés 23, 31, 35; 1. vetökedés alatt is.
vethozik 36.
vicariss 40.
vigasztás 33.
vigasztat 25.
világi 19, 20, 24, 25.
visel 31, 32, 38.
viszadlagosság (viszadlagosság — perversitas) 24.
viszaság 24.
viszont 20.
volta: méltó voltáról 20.

ugy 18.
ugyan 25.
ugyanazont 28.
ugy hogy 35.
ugymint 25.
ugymond 35.
uj 25.
ujoman 31; ujomanvaló 25.
ur 28, 37, 40.
uralkodik 39.
ur isten 17, 39, 40.
urozás 32.
utál; megutál 21.
utálatos 24, 28.
utánaváló 40.
ül 39.
ünő 39.
üresség 22; irésség 21.

zajgás 23.
zúgodás 31, 31.
zsolttár 22.